

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในส่งเสริมการจัดการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครราชสีมา ในหัวข้อต่อไปนี้ คือ

- 2.1 เจ้าอาวาสและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- 2.2 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  - 2.2.1 พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540
  - 2.2.2 ประวัติความเป็นมา
  - 2.2.3 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
- 2.3 กฎหมายที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม
- 2.4 แนวคิดและทฤษฎีการบริหารแบบมีส่วนร่วม
- 2.5 การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
  - 2.5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
  - 2.5.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม
  - 2.5.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
  - 2.5.4 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
  - 2.5.5 ลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 2.6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
  - 2.6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

2.1 เจ้าอาวาสและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 ความหมายของเจ้าอาวาส

เจ้าอาวาสเป็นตัวแทนของวัดหรือเป็นหัวหน้าในการบริหารงานภายในวัด เป็นผู้ ที่นำพาให้วัดเจริญก้าวหน้า เป็นหัวหน้าของพระภิกษุสามเณร วัดจะเจริญรุ่งเรืองหรือเสื่อมลงอยู่ที่ ความเป็นผู้นำของเจ้าอาวาส มีผู้ให้ความหมายของเจ้าอาวาสเอาไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542¹ ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า เจ้าอาวาส หมายถึง พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ปกครองวัด

กรมการศาสนา² กล่าวว่าไว้ว่า เจ้าอาวาส หมายถึง พระสังฆาธิการระดับวัดเป็นผู้นำของพระภิกษุสามเณรและภุคฆ์ที่มียู่ในวัด เจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญรุ่งเรือง สันติสุข และความมั่นคงของวัด โดยทำหน้าที่เป็นผู้บริหารกิจการต่างๆ ของวัดเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล แนะนำสั่งสอน พระภิกษุ สามเณร และฆราวาสผู้ยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาน ดำเนินกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของวัดให้สำเร็จไปด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด มีความเจริญรุ่งเรืองถาวรมั่นคง และเป็นศูนย์กลางของชุมชน ในขณะที่พจนานุกรม³ กล่าวว่าไว้ว่า เจ้าอาวาส หมายถึง พระสังฆาธิการระดับวัด เป็นผู้นำของพระภิกษุและภุคฆ์ที่มียู่ในวัด ซึ่งสอดคล้องกับบุญร่วม เทียมจันทร์⁴ กล่าวว่าไว้ว่า เจ้าอาวาส หมายถึง พระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ปกครองวัด

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า เจ้าอาวาส หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองวัด มีหน้าที่ในการบริหารกิจการของวัดและปกครองบังคับบัญชาให้ผู้อยู่ในวัดให้มีความเรียบร้อย

2.1.2 ความสำคัญและคุณสมบัติของเจ้าอาวาส

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในระยะแรก พระภิกษุสงฆ์ยังมีจำนวนน้อยและพระพุทธรเจ้า ก็ยังมีได้อัญญาที่พักอาศัยให้แก่พระภิกษุสงฆ์ จึงมีได้อยู่ประจำ ภายหลังได้มีพุทธบัญญัติเกิดขึ้น อนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์จำพรรษาในฤดูฝน อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะเป็นไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อยและมีประโยชน์ต่อการบริหาร และได้แต่งตั้งพระภิกษุสงฆ์เป็นเจ้าอาวาสปกครองวัด ซึ่งเป็นตำแหน่งสำคัญที่ต้องดูแลพระภิกษุ สามเณรในวัดไม่ให้ประพฤติเสื่อมเสีย

เจ้าอาวาสเป็นผู้มีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของวัดเป็นผู้นำในการบริหารจัดการวัดมากที่สุด ได้มีผู้กล่าวถึงความสำคัญของเจ้าอาวาสดังต่อไปนี้

¹ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์ จำกัด, 2546), หน้า 325.

²กรมการศาสนา, คู่มือการพัฒนาวัด อุทยานการศึกษาในวัด กิจกรรมลานวัด ลานใจ ลานกีฬา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2545), หน้า 20.

³พจนานุกรม, “หลักการบริหารงานในวัด” ใน วัดพัฒนา 44, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2544), หน้า 17.

⁴บุญร่วม เทียมจันทร์, เจ้าอาวาส เจ้าพนักงาน ใครกำหนด?, (กรุงเทพมหานคร: สามดีพริ้นติ้ง อีควิปเมนท์, 2546), หน้า 39.

บุญร่วม เทียมจันทร์¹ ได้กล่าวถึงความสำคัญของเจ้าอาวาสไว้ว่า เจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าของพระภิกษุสงฆ์ เป็นผู้ปกครองดูแลพระภิกษุในวัดให้อยู่เป็นปรกติสุข เช่นเดียวกับบ้านที่ต้องมีหัวหน้าบ้าน ที่เรียกกันหัวหน้าครอบครัว ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงเป็นพ่อของวัด เป็นหัวหน้าวัด เป็นผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการปกครองดูแลวัด

ไพบุลย์ เสียงก้อง² ได้กล่าวถึงความสำคัญของเจ้าอาวาสไว้ว่า เจ้าอาวาสเป็นผู้มีความสำคัญต่อวัดที่สุด ทั้งต่อความเจริญรุ่งเรือง สันติสุข และความมั่นคง โดยทำหน้าที่เป็นผู้บริหารกิจการต่าง ๆ ของวัด เป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา กำกับดูแลแนะนำสั่งสอนพระภิกษุ สามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี ดำเนินกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของวัดให้มีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคง เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการศึกษาอบรม ศีลธรรม จริยธรรม และภาวนาธรรม

น้อย ลายคราม และสุบรรณ จันทบุตร³ กล่าวถึงความสำคัญของเจ้าอาวาสไว้ว่า เป็นผู้บริหารกิจการวัด เป็นผู้ปกครองดูแล แนะนำ สั่งสอนพระภิกษุสามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัด ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้อยู่ในศีลธรรมอันดีดำเนินกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ของวัด ให้สำเร็จไปด้วยดี มีประสิทธิภาพสูง และทำให้วัดเจริญรุ่งเรือง

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงถึงคุณสมบัติของผู้ที่เป็นเจ้าอาวาสไว้หลายประการด้วยกัน⁴ ดังนี้

1. อาวาสิกธรรม 5 คือคุณสมบัติของเจ้าอาวาสเป็นที่ควรยกย่องได้แก่
  - 1.1 เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยมรรยาท เพียบพร้อมด้วยวัตร
  - 1.2 เป็นพหูสูต ทรงสุตะ
  - 1.3 เป็นผู้มีความพุดติขัดเกลา ยินดีในการหลีกเร้น
  - 1.4 เป็นผู้ยินดีในกัลยาณธรรม มีวาจางาม เจริญด้วยคำไพเราะ
  - 1.5 มีปัญญา ไม่โง่งเงลา ไม่เป็นคนเซอะ
2. ปิยธรรมของเจ้าอาวาส 5 คือ คุณสมบัติของเจ้าอาวาส ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ เป็นที่ควรยกย่องของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ได้แก่

¹บุญร่วม เทียมจันทร์, เจ้าอาวาส เจ้าพนักงาน ใครกำหนด?, หน้า 39-40.

²ไพบุลย์ เสียงก้อง, “หลักการบริหารงานในวัด” ใน *วัดพัฒนา* 44, หน้า 17.

³น้อย ลายคราม และสุบรรณ จันทบุตร, *หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2539), หน้า 166.

⁴อ.จ. ปญจก. (ไทย) 22 / 231-235 / 373-377.

2.1 เป็นผู้มีศีล ดำรงด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจาระ และ โจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

2.2 เป็นพหูสูต ทรงสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วนแล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ชื่นใจ แหวงตลอดคดีด้วยทัญญู

2.3 เป็นผู้มีความงาม เจริญด้วยคำไพเราะอันประกอบด้วยวาจาของชาวเมือง ที่สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้

2.4 เป็นผู้ได้มาน 4 อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก

2.5 ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

3. โสภณธรรมของเจ้าอาวาส 5 ภิกษุเจ้าอาวาสย่อมทำอาวาสให้งาม ได้แก่

3.1 เป็นผู้มีศีล ดำรงด้วยความในพระปาติโมกข์ ฯลฯ ศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

3.2 เป็นพหูสูต ฯลฯ แหวงตลอดคดีด้วยทัญญู

3.3 เป็นผู้มีความงาม เจริญด้วยคำไพเราะอันประกอบด้วยวาจาของชาวเมือง ที่สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้

3.4 เป็นผู้สามารถชี้แจงบุคคลผู้เข้าไปหาให้เห็นชัด ชวนให้รับเอาไปปฏิบัติ ระวังให้อาณาเขตแก้วกล้า ปลอดชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถา

3.5 เป็นผู้ได้มาน 4 อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ตามปรารถนาได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก

4. อุปการะธรรมของเจ้าอาวาส 5 ภิกษุเจ้าอาวาสย่อมเป็นผู้มีอุปการะมากแก่อาวาส ได้แก่

4.1 เป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

4.2 เป็นพหูสูต ฯลฯ แหวงตลอดคดีด้วยทัญญู

4.3 ปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ปรักหักพัง

4.4 ภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึง หรือ ภิกษุมาจากแคว้นต่าง ๆ ย่อมไปบอกพวกคฤหัสถ์ว่า ‘ดูก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลาย มีภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เข้ามาแล้ว มีภิกษุมามากจากแคว้นต่าง ๆ ขอเชิญท่านทั้งหลายทำบุญเถิด นี่เป็นกาลสมัยที่จะทำบุญ

4.5 เป็นผู้ได้งาน 4 อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบันตามความปรารถนา ได้โดยไมยาก ได้โดยไม่ลำบาก

5. อนุกรมปชรรณ 5 ศึกษเจ้าอาวาสผู้ประกอบด้วยธรรม 5 ประการ ย่อมอนุเคราะห์คฤหัสถ์ได้ คือ

5.1 ให้คฤหัสถ์สมาทานในอธิศีล

5.2 ให้คฤหัสถ์ตั้งอยู่ในการเห็นธรรม

5.3 เข้าหาคฤหัสถ์ผู้ป่วยแล้ว ย่อมให้สติว่า ‘ท่านทั้งหลายจงตั้งสติให้ตรงต่อพระรัตนตรัยที่ควรแก่การสักการะ’ และภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงแล้ว หรือภิกษุมามากแคว้นต่างๆ ย่อมเข้าไปบอกพวกคฤหัสถ์ว่า ‘ดูก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลายภิกษุหมู่ใหญ่เข้ามาแล้ว มีภิกษุมามากแคว้นต่าง ๆ ขอเชิญท่านทั้งหลายทำบุญ เป็นสมัยทำบุญ’

5.4 ย่อมฉันโภชนะที่พวกคฤหัสถ์ถวาย จะเลวหรือประณีตก็ตามด้วยตนเอง

5.5 ไม่ยังศรัทธาไทยให้ตกไป

ฉลอง มาปริดา¹ ได้กล่าวไว้ว่าหลักธรรมสำหรับเจ้าอาวาสหรือผู้บริหารหรือสำหรับผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นหลักธรรมทางศาสนาที่ผู้ปกครองควรประพฤติปฏิบัติ ดังนี้

1. พรหมวิหารธรรม 4 คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ หรือธรรมเป็นเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงได้ชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติต่อผู้ร่วมโดยชอบ ซึ่งประกอบไปด้วย

1.1 เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาให้เป็นสุข มีจิตแผ่ไมตรีและเป็นประโยชน์กับเพื่อนร่วมงานและบุคคลทั่วไป

1.2 กรุณา คือ มีความสงสารคิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ใฝ่ใจอันจะปลดเปลื้อง บำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

1.3 มุทิตา คือ ความยินดี เมื่อผู้อื่นเป็นสุข ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น

1.4 อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง มีจิตเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยรักหรือชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายได้กระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุอันควรประกอบ

2. อิทธิบาท 4 คือ คุณธรรมเครื่องให้ความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายมี 4 ประการ คือ

¹ฉลอง มาปริดา, คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, 2537), หน้า 1.

2.1 ฉันทะ คือ ความพอใจ ความต้องการที่จะกระทำ ใฝ่รักที่กระทำสิ่งนั้น อยู่เสนอ และปรารถนาที่จะทำให้อะไร ๆ ขึ้นไป เราทำงานชนิดใดต้องพยายามสร้างความพอใจให้เกิดขึ้นในงานนั้นด้วยการพิจารณาให้เห็นคุณค่านั้น

2.2 วิริยะ คือ ความพากเพียร เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้งงานด้วยความขยันอย่างเต็มที่ ไม่ใช่ทำอะไรครึ่ง ๆ กลาง ๆ หรือหลบหลีกงาน

2.3 จิตตะ คือ การตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยใจจดใจจ่อไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป ถึงงานนั้นสำคัญเป็นชีวิตจิตใจ ไม่ใช่ทำอะไรเสียมิได้

2.4 วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง หรือทดลองหมั่นใช้ปัญญา พิจารณา ไคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผล ประเมินผล หาวิธีแก้ไขปรับปรุง ถ้าไม่ดีมีอุปสรรคอะไรบ้าง จะแก้ไขอย่างไร มีทางที่จะปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือไม่

3. สังคหวัตถุ 4 คือ ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวในบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคี ซึ่งมี 4 ประการ ดังนี้ คือ

3.1 ทาน คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันและกัน ด้วยสิ่งของตลอดจนไปถึงความรู้และแนะนำการสั่งสอน

3.2 ปิยวาจา คือ วาจาเป็นที่รัก ฟังแล้วรู้สึกปลื้มปีติ เป็นคำกล่าวที่สุภาพ ไพเราะอ่อนหวาน สมานสามัคคี ให้เกิดไมตรี และความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานให้นิยมยอมตาม

3.3 อัตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ระวางการกระทำของเราให้กระทำสิ่งที่ดีงามเป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น

3.4 สมานัตตตา คือ การทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในซื่งทั้งหลาย ตลอดจนการวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจอย่างเป็นธรรมสำหรับเจ้าอาวาสหรือนักบริหารดังนี้

4. อคติ 4 เจ้าอาวาสพึงทำการละเว้นจากความประพฤติที่คลาดเคลื่อนจากธรรม 4 ประการ ได้แก่ ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง และภยากติ ลำเอียงเพราะกลัว

น้อย ทยากราม และสุบรรณ จันทบุตร¹ กล่าวว่า การบริหารและการจัดการวัดที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ก่อนจะไปฝึกใคร ให้ฝึกตนเองก่อน ก่อนจะไปสอนใคร ต้องสอนตนเองก่อน

¹น้อย ทยากรามและสุบรรณ จันทบุตร, หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, หน้า 167.

เราทำได้ก่อนแล้วจึงจะสอนเขา จงสอนเขาด้วยตัวอย่างที่ดีของเรา” ด้วยเหตุนี้เจ้าอาวาสหรือสมภารวัดจะต้องเป็นผู้นำในการบริหารและประกอบด้วยคุณสมบัติที่ดี คือ เป็นผู้ทรงศีลทรงธรรม เป็นผู้มีการงานสะอาดไม่ประพฤตีสื่อสมณสาธูป เป็นผู้ฉลาดในอุบายแห่งทางเจริญและทางเสื่อม เป็นผู้มองเห็นการณ์ไกล เป็นผู้มีความรู้ เป็นผู้มีภาวะผู้นำ เป็นผู้มีสัจจริยธรรม 7 เป็นผู้มีบุคลิกภาพดี เป็นผู้มีวาจาดี เป็นผู้มีความรอบรู้ทั้งคดีโลกคดีธรรมพอสมควร เป็นผู้มีความริเริ่มสร้างสรรค์และพัฒนา และเป็นผู้มีคุณธรรมในการบริหารและการปกครองได้ดี

ในขณะที่แสวง อุดมศรี¹ กล่าวว่า ภิกษุมีคุณธรรมของความเป็นพระเถระอยู่ในตนเอง หากได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสก็จะทำให้ท่านมีคุณสมบัติของเจ้าอาวาส 7 ประการ คือ จะต้องเป็นผู้ควรแก่การยกย่อง พร้อมด้วยวัตรปฏิบัติ เป็นพหูสูตทรงสุตะ เป็นที่เคารพยกย่องของเพื่อนพรหมจารี เป็นผู้สงวนด้วยศีล ได้ฌาน มีพหูสูต มีวาจาไพเราะ เป็นคนที่มีอุปการะมาก คือ ปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ปรักหักพัง ต้องอนุเคราะห์คฤหัสถ์ให้รักษาศีล อยู่ในธรรมไม่ทำศรัทธาให้ตก เป็นผู้รู้จักไตร่ตรองก่อนที่จะติเตียนคนและสรรเสริญที่สมควรสรรเสริญ และเป็นผู้ที่ไม่ตระหนี่ในตระกูล ในลาภและในวรรณะ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า เจ้าอาวาสนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นผู้นำด้านบริหารวัดให้มีความเจริญรุ่งเรือง เป็นขวัญและกำลังใจให้แก่พระภิกษุสงฆ์ เป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจให้แก่ประชาชน และการที่เจ้าอาวาสจะเป็นผู้นำที่ดีได้จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติของเจ้าอาวาสหรือผู้บริหารปกครองวัดตามธรรมของพระพุทธเจ้า คือ (1) อาวาสสิกขธรรม 5, (2) ปิยธรรม 5, (3) โสภณธรรม 5, (4) อุปการธรรม 5, (5) อนุกัมปธรรม 5, (6) พรหมวิหาร 4, (7) อิทธิบาท 4, (8) สังคหวัตถุ 4, และ (9) อคติ 4 นอกจากนี้เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้พร้อมด้วยศีลาจารวัตร มีภาวะผู้นำ มีบุคลิกภาพดี มีความสามารถ ฉลาดในอุบายแห่งทางเจริญและทางเสื่อม พร้อมทั้งมองเห็นการณ์ไกล ในการสืบทอดในการบริหารปกครองแล้วริบสร้างธรรมทายาทขึ้นมา และมีคุณสมบัติของบุคคลที่จะมาทำหน้าที่เป็นพระสังฆาธิการบริหารวัด

2.1.3 อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

2.1.3.1 อำนาจของเจ้าอาวาส

อำนาจเจ้าอาวาส หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปการะแก่การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส เพื่อให้งานที่ปฏิบัติเป็นไปด้วยดี เป็นสิ่งที่คู่กับหน้าที่เจ้าอาวาส มีไว้เพื่อใช้บังคับบัญชาผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา โดยเฉพาะเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น²

¹แสวง อุดมศรี, โบสถ์แตก, (กรุงเทพมหานคร: ประชารวมศักรินทร์, 2546), หน้า 5.

²สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม, คู่มือพระสังฆาธิการและพระวินยาธิการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2542), หน้า 10.

อำนาจเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ในมาตรา 38¹ ดังนี้

1. ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด
2. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด
3. สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

มนัส ภาคภูมิ² ได้สรุปอำนาจเจ้าอาวาสตามมาตรา 38 ว่าเป็นอำนาจเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือผู้จะเข้ามาอยู่ในปกครองและผู้ได้ปกครองเท่านั้นอำนาจเจ้าอาวาสตามมาตรา 38 นี้ เป็นอำนาจเกี่ยวกับบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือผู้จะเข้ามาอยู่ในการปกครองและผู้อยู่ได้บังคับบัญชา แยกพิจารณาได้ 3 อย่าง คือ อำนาจรับคนเข้า อำนาจเอาคนออก และอำนาจสั่งลงโทษ

อำนาจ 1 หมายถึง อำนาจที่เจ้าอาวาสต้องใช้ดุลยพินิจในการรับคนเข้าอยู่ในวัดทั้งที่จะมาอยู่ประจำหรือเป็นการชั่วคราว ซึ่งอาจแยกออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. ห้ามมิให้บรรพชิตและคฤหัสถ์เข้าไปอยู่ในวัด
2. อนุญาตให้บรรพชิตและคฤหัสถ์เข้าไปอยู่ในวัด

การห้ามและการอนุญาตดังกล่าวนี้ เป็นอำนาจโดยตรงของเจ้าอาวาสจึงถือว่าเจ้าอาวาสเป็นผู้คัดเลือกคนเข้าวัดคู่กับตำแหน่งพระอุปัชฌาย์ซึ่งเป็นตำแหน่งรับคนเป็นพระภิกษุสามเณรอันเป็นสมาชิกชั้นในพระพุทธศาสนา การรับหรือไม่รับบรรพชิตและคฤหัสถ์เข้าอยู่ในวัด เป็นอำนาจโดยตรงของเจ้าอาวาส ส่วนการรับหรือไม่รับคนเข้าเป็นบรรพชิต เป็นภาระโดยตรงของพระอุปัชฌาย์ การที่สังฆมณฑลจะได้คนดีเข้าอยู่ในวัด หรือจะได้คนไม่ดีเข้าเป็นสมาชิกชั้นในพระพุทธศาสนา เป็นอำนาจและภาระของเจ้าอาวาสและพระอุปัชฌาย์โดยแท้

อำนาจ 2 หมายถึง อำนาจที่เจ้าอาวาสต้องใช้ดุลยพินิจในการคัดคนไว้ในวัดหรือให้ออกไปจากวัด ซึ่งอาจแยกได้เป็น 2 อย่าง คือ ให้ออกไปจากวัด และให้คนไม่ได้ออกจากวัด

¹ พระธรรมปริยัติโสภณ [วรวิทย์], วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 2, หน้า 83.

² มนัส ภาคภูมิ, “หน้าที่ อำนาจ และบทบาทพระสังฆาธิการ” ใน วัดพัฒนา 44, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2544), หน้า 94-97.

การให้คนคืออยู่ในวัด เป็นอำนาจโดยตรงของเจ้าอาวาส การเช่นนี้ ย่อมถือได้ว่าเป็นการปกป้องคุ้มครองคนดีให้มีที่อยู่อาศัยเพื่อให้โอกาสได้พักพิงสร้างคุณงามความดีเป็นการสงเคราะห์คนดีโดยควรแก่ฐานานุรูปย่อมเป็นอำนาจสำคัญอย่างหนึ่งของเจ้าอาวาส แต่มิได้แสดงให้ปรากฏย่อมเป็นไปตามสังขาร

ส่วนคนไม่ดีให้ออกไปจากวัด ก็เป็นอำนาจโดยตรงอีกอันหนึ่งของ เจ้าอาวาส อำนาจนี้ย่อมมีองค์ประกอบอย่างชัดเจน คือจะได้สั่งเฉพาะผู้ที่ไม่ตั้งอยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาส และโอวาทนั้นเป็นโอวาทโดยชอบด้วยหน้าที่เจ้าอาวาสตามความในข้อ 37 ถ้าโอวาทเป็นโอวาทโดยชอบด้วยหน้าที่แล้ว ผู้ถูกสั่งขัดขืน ย่อมเป็นความผิดฐานขัดคำสั่งเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 45 แต่ถ้าโอวาทหรือคำสั่งไม่ชอบด้วยหน้าที่เจ้าอาวาส โอวาทหรือคำสั่งนั้นย่อมไม่มีผลให้ผู้ถูกสั่งหรือผู้รับโอวาทต้องปฏิบัติตาม จะเป็นการใช้อำนาจในทางมิชอบเป็นเหตุให้เจ้าอาวาสต้องรับผิดชอบในฐานะเจ้าพนักงานกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญาได้

อำนาจ 3 หมายถึง อำนาจหน้าที่เจ้าอาวาสจะพึงสั่งลงโทษแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด ผู้ประพฤติดัดคำสั่งของเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นโทษที่เบาและประมวลลงได้เป็น 3 สถาน คือให้ทำงานภายในวัด ให้ทำทัณฑน์บน และให้ขอมมาโทษ

การลงโทษทั้ง 3 สถานนี้ เจ้าอาวาสจะสั่งลงโทษได้เฉพาะในกรณีที่ประพฤติดัดคำสั่งเจ้าอาวาส และคำสั่งนั้นชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎหมาย มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคม ถ้าคำสั่งเจ้าอาวาสไม่ชอบด้วยหลักดังกล่าว เจ้าอาวาสจะสั่งลงโทษเลย ถ้าขึ้นสั่งลงโทษย่อมเป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบ และอาจต้องรับผิดชอบในฐานะเจ้าพนักงานกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญา

อำนาจของเจ้าอาวาส จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า อำนาจเป็นสิ่งที่ เป็นอุปการะแก่การปฏิบัติงานของเจ้าอาวาส เพื่อให้งานที่ปฏิบัติเป็นไปด้วยดี มีประสิทธิภาพ เป็นสิ่งที่คู่กับหน้าที่เจ้าอาวาส มีไว้เพื่อใช้บังคับบัญชาผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา โดยเฉพาะกับบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นให้ปฏิบัติตนอยู่ในความดีงาม

2.1.3.2 หน้าที่ของเจ้าอาวาส

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ได้กล่าวไว้ในมาตรา 37 ว่าด้วย หน้าที่ของเจ้าอาวาสมี 4 ด้าน¹ ดังนี้

1. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

¹พระธรรมปริยัติโสภณ [วรวิทย์], วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 2, หน้า 83.

2. ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

3. เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

4. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลกรรมศาสนา¹ ได้กล่าวว่หน้าที่ของเจ้าอาวาสในมาตรา 37 นี้ พอกำหนดได้โดยลักษณะงานเป็น 4 คือ

1. หน้าที่ต้องปฏิบัติเป็นรูปธรรม

1.1 บำรุงรักษาวัดให้เป็นที่เรียบร้อยดี

1.2 จัดกิจการของวัดให้เป็นที่เรียบร้อยดี

1.3 จัดศาสนาสมบัติของวัดให้เป็นที่เรียบร้อยดี

การบำรุงรักษาวัด หมายถึง การก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ การปรับปรุงตกแต่ง การกำหนดแบบแปลนแผนผัง ซึ่งล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยแรงงานและแรงความคิด อันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุ

การจัดกิจการของวัด หมายถึง การจัดการของวัดตามหน้าที่ผู้ปกครองวัดและหน้าที่จัดการแทนวัดในฐานะผู้แทนนิติบุคคล กิจการของวัดซึ่งมีการสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ส่วนกิจการที่ต้องจัดการแทนวัดในฐานะผู้แทน เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี กิจการเหล่านี้ เจ้าอาวาสจะต้องจัดการให้เป็นที่เรียบร้อยดี คือ เป็นไปด้วยถูกต้องตามระเบียบแบบแผนหรือจารีตว่าด้วยการนั้น

การจัดศาสนาสมบัติของวัด หมายถึง การดูแลและการรักษาการใช้จ่าย การจัดหาทรัพย์สินของวัดตลอดจนการบัญชี ทั้งส่วนที่เป็นศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนสมบัติของวัดที่ตนเป็นเจ้าอาวาสให้เป็นที่เรียบร้อยดี คือ ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

2. หน้าที่ในการปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

2.1 ปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

2.2 สอดส่องบรรพชิตและคฤหัสถ์ในวัด

¹กรรมศาสนา, คู่มือการพัฒนาวัด อุทยานการศึกษาในวัด กิจกรรมลานวัด ลานใจ ลานกีฬา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2545), หน้า 91-98.

ปกครอง หมายถึง การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุก ให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อาศัยและปัจจัยตามสมควร

สอดส่อง หมายถึง การตรวจตราและเอาใจใส่ดูแล การประพฤติและปฏิบัติของบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีถิ่นที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม รวมถึงการควบคุมและบังคับบัญชาบรรพชิตและคฤหัสถ์ดังกล่าว ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคม และรวมถึงว่ากล่าว แนะนำชี้แจง เกี่ยวกับการปฏิบัติดังกล่าวด้วย

3. หน้าที่เป็นธุระจัดการศึกษาและอบรม

3.1 ในการจัดการศาสนศึกษา

3.2 ในการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย

การจัดการศาสนศึกษา หมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกบาลีและนักธรรม (รวมถึงธรรมศึกษาอยู่ด้วย) หรือเฉพาะแผนกใดแผนกหนึ่งซึ่งยึดแบบแผนตามจารีตประเพณี โดยปฏิบัติสืบกันมาโดยตรง ได้แก่ การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาแผนกบาลีและนักธรรม หรือการที่พระภิกษุสามเณรไปเรียนที่วัดใกล้เคียง ซึ่งมีสำนักศึกษาดังกล่าว

การอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องให้พระภิกษุสามเณรเรียนวินัย พ.ศ.2528 และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่นๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของสงฆ์ เช่น การทำกิจวัตรประจำวัน การฝึกซ้อมสวดมนต์ ฝึกซ้อมเรื่องสังฆกรรมและพิธีกรรมทางพระศาสนา ตลอดจนฝึกอบรมการปฏิบัติศาสนกิจของคฤหัสถ์ เช่น การทำวัตรสวดมนต์ประจำวันพระ งานการสมาทานอุโบสถศีล และปฏิบัติศาสนพิธีอื่น ๆ

4. หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล

หน้าที่อำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นหน้าที่เชื่อมโยงผูกพันกับสังคมทั้งในส่วนวัดและนอกวัด และเป็นหน้าที่อันเกี่ยวกับผลประโยชน์ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมซึ่งพอแยกได้โดยลักษณะคือ

4.1 การอำนวยความสะดวกแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ที่ขอใช้วัดเป็นที่จัดบำเพ็ญกุศลทั้งที่เป็นส่วนตัวและส่วนรวม

4.2 การอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของวัดเอง

4.3 การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้บำเพ็ญกุศลนอกวัด แต่ขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือจากวัด

4.4 การสร้างสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล เช่น การสร้างฌาปนสถาน มีเมรุเผาศพ ศาลาพักรักษาหรือศาลาบำเพ็ญกุศลและที่เก็บศพ เป็นต้น

หน้าที่ของเจ้าอาวาสข้อนี้ ต้องให้การบำเพ็ญกุศลที่เกิดจากการอำนวยความสะดวกนั้นเป็นไปตามระเบียบแบบแผนไม่มีสิ่งที่เป็นพิษภัย เช่น อบายมุขแฝงอยู่

กล่าวโดยสรุปแล้ว หน้าที่ของเจ้าอาวาส คือ เป็นการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์ตามกฎหมายในด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมโดยทั่วไป มี 4 ด้าน บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

2.1.4 กฎหมายสงฆ์และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.1.4.1 การปกครองคณะสงฆ์

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ได้กล่าวถึงกฎหมายการปกครองคณะสงฆ์โดยมีการตรากฎหมายที่เกี่ยวกับเจ้าอาวาสไว้ ดังนี้¹

มาตรา 23 การแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุอันเกี่ยวกับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่นๆ และไวยาวัจกรให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม

มาตรา 36 วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง และถ้าเป็นการสมควรจะให้มีรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสด้วยก็ได้

มาตรา 39 ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาส หรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสมีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส

การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม

¹พระธรรมปริยัติโสภณ [วรวิทย์], วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 2, หน้า 80-83.

2.1.4.2 กฎมหาเถรสมาคม

นอกจากการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์แล้ว ยังมีกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ.2541)¹ ได้กล่าวถึงการแต่งตั้ง และการพ้นจากตำแหน่งหน้าที่พระสังฆาธิการไว้ ดังนี้

ข้อ 4 ในกฎหมายมหาเถรสมาคมนี้ พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรง ตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล และเจ้า อาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

ข้อ 6 ภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งตามข้อ 4 ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปดังต่อไปนี้

1. มีพรรษาครบแก่ตำแหน่ง
2. มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
3. มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
4. เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
5. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตพินเพื่อน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวิฆเนศวรโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
6. ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรับเกียจมาก่อน
7. ไม่เคยถูกถอดถอน/ถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน

ข้อ 26 พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะ อีกส่วนหนึ่ง ดังนี้ มีพรรษาพ้น 5 และเป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและ คฤหัสถ์ในถิ่นนั้น

ข้อ 36 พระสังฆาธิการย่อมพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ เมื่อถึงแก่มรณภาพ พ้นจากความเป็นภิกษุ ลาออก ย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่ ยกเป็นกิตติมศักดิ์ รับตำแหน่ง หน้าที่เจ้าคณะหรือรองเจ้าคณะอื่น ให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่ ถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่ และถูก ถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่

2.1.4.3 จริยาพระสังฆาธิการ

ข้อ 44 พระสังฆาธิการต้องเอื้อเพื่อต่อกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช สั่งวรและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

¹อ้างแล้ว, พระธรรมปริชิตีโสภณ [วรวิทย์], วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 2, หน้า 284-296.

ข้อ 45 พระสังฆาธิการต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้นให้เสนอความคิดเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่รับคำสั่งและเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมานั้นแล้ว แต่ผู้สั่งมิได้ถอดถอนหรือแก้คำสั่งนั้น ถ้าคำสั่งนั้นไม่ผิดพระวินัยต้องปฏิบัติตามแล้วรายงานจนถึงผู้สั่ง

ในกรณีที่มีการคัดค้านคำสั่งดังกล่าวในวาระแรก ให้ผู้ส่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนเพื่อพิจารณาสั่งการ

ในการปฏิบัติหน้าที่ ห้ามมิให้ทำการข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

2.1.4.4 การละเมิดและรักษาจริยา

ข้อ 53 พระสังฆาธิการรูปใด ถูกผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษฐานละเมิดจริยาต้องปฏิบัติตามทันที ถ้าเห็นว่าคำสั่งลงโทษไม่เป็นธรรม ก็มีสิทธิร้องทุกข์ได้ตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการร้องทุกข์ แต่ถ้าปรากฏว่าเป็นการร้องทุกข์เท็จ ให้ถือว่าเป็นการละจรรยาอย่างร้ายแรง

ข้อ 54 พระสังฆาธิการรูปใดประพฤติกละเมิดจริยา ต้องได้รับโทษฐานละเมิดจรรยาอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้ การถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่ ปลดจากตำแหน่งหน้าที่ ดำนิโทษ และภาคทัณฑ์

ข้อ 55 การถอดถอนจากตำแหน่งนั้น จะทำได้เมื่อพระสังฆาธิการละเมิดจรรยาอย่างร้ายแรง แม้ข้อใดข้อหนึ่งดังต่อไปนี้ ทุจริตต่อหน้าที่ ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรเกินกว่า 30 วัน ขัดคำสั่งอันชอบด้วยคณะสงฆ์ และขัดต่อคำสั่งนั้นเหตุให้เกิดความเสียหายร้ายแรงแก่การคณะสงฆ์ ประมาทเลินเล่อในหน้าที่ เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่การคณะสงฆ์ และประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า เจ้าอาวาส หมายถึง พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองวัด มีตำแหน่งทางการปกครองเรียกว่า พระสังฆาธิการ มีหน้าที่ในการบริหารกิจการของวัดและปกครองบังคับบัญชาให้ผู้อยู่ในวัดให้มีความเรียบร้อย มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นผู้นำด้านบริหารวัดให้มีความเจริญรุ่งเรือง เป็นขวัญและกำลังใจให้แก่พระภิกษุสงฆ์ เป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจให้แก่ประชาชน จึงต้องเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยศีลาจารวัตร มีภาวะผู้นำ มีบุคลิกภาพดี มีความสามารถ ฉลาดในอุบายแห่งทางเจริญและทางเสื่อม และเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ หน้าที่ของเจ้าอาวาส เป็นการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์ตามกฎหมายในด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมโดยทั่วไป ซึ่งมีกรอบ 4 ด้าน คือ บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ใน

วัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม เป็นฐานะในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

จากหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามมาตรา 37 โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่ด้านเป็นฐานะในการจัดการศึกษาและอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งหมายถึง การจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งแผนกนักธรรมและแผนกบาลี ซึ่งแผนกนักธรรมแบ่งการศึกษาเป็น 3 ระดับ คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ส่วนแผนกบาลี มีการศึกษา 3 ระดับ แบ่งออกเป็น 9 ชั้น คือ เปรียญตรี แบ่งเป็น 2 ชั้น เปรียญโท แบ่งเป็น 3 ชั้น และเปรียญเอก แบ่งเป็น 3 ชั้น ตามลำดับ โดยมีแม่กองธรรมและแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นผู้ดำเนินการสอบ¹ ส่วนการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัย หมายถึง การจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตตามวิธีการที่กำหนดในคำสั่งมหาเถรสมาคม และการจัดให้มีการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่คฤหัสถ์ในรูปแบบอื่นๆ รวมถึงการฝึกอบรมระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและการปฏิบัติศาสนกิจของสงฆ์ เช่น การทำกิจวัตรประจำวัน การฝึกซ้อมสวดมนต์ ฝึกซ้อมเรื่องสังฆกรรมและพิธีกรรมทางพระศาสนา

นอกจากเป็นฐานะในการจัดการศึกษา อบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พระสังฆาธิการยังมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับระบบการศึกษาของภาครัฐ เป็นการจัดการศึกษาที่หน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลในพระพุทธศาสนาเป็นผู้ดำเนินการ ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย และการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2540 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งขึ้น โดยมีสถานภาพเป็นนิติบุคคล ที่ไม่เป็นส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจ และเป็นมหาวิทยาลัยภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ เน้นการจัดการศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเป็นหลัก²

¹กรมการศาสนา, รายงานการศาสนา ประจำปี 2542, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2543), หน้า 66-67.

²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, “เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการเพื่อการจัดทำแผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543), หน้า 1.

การจัดการศึกษาที่กล่าวแล้วข้างต้น นับเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรมและแผนกบาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ทุกระบบพระสังฆาธิการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ได้รับการสนับสนุนทรัพยากรทางการบริหารจากพระสังฆาธิการในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยต้องการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครราชสีมา

2.2 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2.2.1 พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา¹ ลงวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2540 มีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540”

มาตรา 6 ให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นมหาวิทยาลัยหนึ่งเรียกว่า “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” และเป็นนิติบุคคล

ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถานศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

มาตรา 10 ภายใต้วัตถุประสงค์มาตรา 6 มหาวิทยาลัยจะรับสถานการศึกษาชั้นสูงหรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนาเข้าสมทบในมหาวิทยาลัยก็ได้ และมีอำนาจให้ปริญญาอนุปริญญา หรือประกาศนียบัตรชั้นใดชั้นหนึ่ง แก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบัน การศึกษาชั้นสูงหรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนานั้นได้

การรับเข้าสมทบ หรือยกเลิกการสมทบตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัยและให้ทำเป็นประกาศของมหาวิทยาลัยโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

---

¹ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540”, เล่มที่ 114 ตอนที่ 51 ก ลงวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2540, (<http://www.ams.cmu.ac.th/pub/law/MahajulalongkomU,2540.pdf>), หน้า 24-35.

การควบคุมสถาบันการศึกษาชั้นสูงหรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนาที่รับเข้า
สมทบตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามบังคับของมหาวิทยาลัย

มาตรา 11 กิจการของมหาวิทยาลัยไม่อยู่ในบังคับกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครอง
แรงงาน กฎหมายว่าด้วยแรงสัมพันธ์ กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคมและกฎหมายว่าด้วยเงิน
ทดแทน แต่ผู้ปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัยต้องได้รับประโยชน์ตอบแทนไม่น้อยกว่าที่กำหนดไว้ใน
กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคมและกฎหมายว่าด้วยเงิน
ทดแทน

มาตรา 12 มหาวิทยาลัยมีอำนาจและหน้าที่กระทำการต่างๆ ภายใน
วัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 6 และอำนาจหน้าที่เช่นว่านี้ให้รวมถึง

(1) ซื่อ สร้าง จัดหา โอน รับโอน เช่า ให้เช่า เช่าซื้อ ให้เช่าซื้อ แลกเปลี่ยน
ถือกรรมสิทธิ์ มีสิทธิครอบครอง หรือมีทรัพย์สินต่างๆ ในทรัพย์สิน และจำหน่ายสังหาริมทรัพย์
หรืออสังหาริมทรัพย์ ทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร ตลอดจนรับทรัพย์สินที่มีผู้อุดหนุนหรือ
อุทิศให้

(2) รับค่าธรรมเนียม ค่าบำรุง ค่าตอบแทน เบี้ยปรับ และค่าบริการในการ
ให้บริการภายในอำนาจและหน้าที่ของมหาวิทยาลัย รวมทั้งทำความตกลงและกำหนดเงื่อนไข
เกี่ยวกับค่าตอบแทนและค่าบริการนั้น

(3) ร่วมมือกับหน่วยงานอื่นไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือของเอกชนในกิจการที่
เกี่ยวกับการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุง
ศิลปวัฒนธรรม

(4) กู้ยืมเงิน ให้กู้ยืมเงิน โดยมีหลักประกันด้วยบุคคลหรือทรัพย์สินหรือ
ลงทุน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยที่กำหนดใน ม. 6

(5) ร่วมมือกับองค์การหรือหน่วยงานต่างประเทศหรือระหว่างประเทศใน
กิจการที่เกี่ยวกับการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการ
ทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(6) จัดให้มีทุนการศึกษาและทุนการวิจัยในสาขาต่างๆ

มาตรา 13 รายได้ของมหาวิทยาลัยมีดังนี้

(1) เงินอุดหนุนทั่วไปที่รัฐบาลจัดสรรให้เป็นรายปี

(2) เงินอุดหนุนและทรัพย์สินซึ่งมีผู้อุทิศให้แก่มหาวิทยาลัย

(3) เงินอุดหนุนจากศาสนสมบัติกลาง เงินผลประโยชน์ ค่าธรรมเนียม ค่า
บำรุง ค่าตอบแทน เบี้ยปรับ และค่าบริการต่างๆ ของมหาวิทยาลัย

(4) รายได้หรือผลประโยชน์ที่ได้มาจากการลงทุนและจากทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย

(5) รายได้หรือผลประโยชน์อย่างอื่น

เงินอุดหนุนทั่วไปตาม (1) นั้น รัฐบาลพึงจัดสรรให้แก่มหาวิทยาลัยโดยตรง โดยการเสนอแนะของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นจำนวนที่เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยที่กำหนดในมาตรา 6

มาตรา 19 สภามหาวิทยาลัยมีอำนาจและหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการทั่วไปของมหาวิทยาลัยและโดยเฉพาะให้มีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(1) วางนโยบายของมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการศึกษา การวิจัย การให้บริการทางวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม และการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

(2) วางระเบียบ ออกข้อบังคับ ข้อกำหนด และประกาศของมหาวิทยาลัย และอาจมอบหมายให้ส่วนงานใดในมหาวิทยาลัยเป็นผู้วางระเบียบและออกประกาศสำหรับส่วนงานดังกล่าวก็ได้

(3) อนุมัติให้ปริญญา ประกาศนียบัตรบัณฑิต อนุปริญญา และประกาศนียบัตร

(4) อนุมัติการจัดตั้ง การรวม และการยุบเลิกสำนักงานวิทยาเขต บัณฑิตวิทยาลัย คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่า คณะ สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย รวมทั้งการแบ่งส่วนงานของหน่วยงานดังกล่าว

(5) อนุมัติการรับเข้าสมทบ หรือการยกเลิกการสมทบของสถาบันการศึกษา ชั้นสูงหรือสถาบันวิจัยด้านพระพุทธศาสนา

(6) อนุมัติการเปิดสอนและหลักสูตรการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย รวมทั้งการยุบ รวม และยกเลิกหลักสูตรและสาขาวิชา

(7) พิจารณาดำเนินการเพื่อให้สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้ง และพิจารณาถอดถอนอธิการบดี

(8) พิจารณาดำเนินการเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งและพิจารณาถอดถอนศาสตราจารย์และศาสตราจารย์พิเศษ

(9) แต่งตั้งถอดถอนรองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย และหัวหน้าส่วนงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ รองศาสตราจารย์และผู้ช่วยศาสตราจารย์

(10) ออกข้อบังคับว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับการกำหนดตำแหน่ง การกำหนดอัตราเงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าตอบแทน ค่าจ้าง สวัสดิการ และประโยชน์อย่างอื่น การบรรจุและแต่งตั้ง การรับเงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง ค่าตอบแทน หรือค่าจ้าง การออกจากงาน การรักษาวินัย การดำเนินการทางวินัย การร้องทุกข์ และการอุทธรณ์ การลงโทษของคณาจารย์ เจ้าหน้าที่และลูกจ้าง

(11) กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดหารายได้ ออกข้อบังคับและวางระเบียบต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารการเงินและทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย

(12) อนุมัติงบประมาณรายจ่ายของมหาวิทยาลัย

(13) แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพื่อกระทำการใดๆ อันอยู่ในอำนาจและหน้าที่ของสภามหาวิทยาลัย

(14) ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของอธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย และหัวหน้าส่วนงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัย

(15) ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวกับกิจการของมหาวิทยาลัยที่มีได้ระบุให้เป็นที่ของผู้ใดผู้หนึ่งโดยเฉพาะ

มาตรา 24 ให้มีอธิการบดีเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด และรับผิดชอบการบริหารงานของมหาวิทยาลัยและอาจมีรองอธิการบดีหรือผู้ช่วยอธิการบดีหรือจะมีทั้งรองอธิการบดีและผู้ช่วยอธิการบดีตามจำนวนที่สภามหาวิทยาลัยกำหนดก็ได้ เพื่อทำหน้าที่และรับผิดชอบตามที่อธิการบดีมอบหมาย

มาตรา 25 อธิการบดีนั้น สมเด็จพระสังฆราชจะได้ทรงแต่งตั้งจากพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา 26 โดยคำแนะนำของสภามหาวิทยาลัย มีวาระการดำรงตำแหน่งสี่ปี และสามารถแต่งตั้งใหม่ก็ได้

มาตรา 26 อธิการบดีหรือรองอธิการบดีต้องมีคุณสมบัติได้รับปริญญาชั้นใดชั้นหนึ่งหรือเทียบเท่ากับมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่สภามหาวิทยาลัยรับรอง และได้ทำการสอนมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีในมหาวิทยาลัยหรือในสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่มีสภามหาวิทยาลัยรับรอง หรือมีประสบการณ์ด้านการบริหารมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี

มาตรา 27 อธิการบดีมีอำนาจและหน้าที่ดังนี้

(1) บริหารงานของมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และข้อกำหนด รวมทั้งนโยบายและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

- (2) ควบคุมดูแลบุคลากร การเงิน พัสดุ สถานที่และทรัพย์สินอื่นของมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และข้อกำหนดของมหาวิทยาลัย
- (3) ส่งเสริมและสนับสนุนกิจการนิสิต
- (4) บรรลุ แต่งตั้ง ถอดถอนอาจารย์ เจ้าหน้าที่และลูกจ้าง รวมทั้งดำเนินการบริหารงานบุคคลตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย
- (5) เป็นผู้แทนของมหาวิทยาลัยในกิจการทั่วไป
- (6) จัดทำและเสนอรายงานประจำปีเกี่ยวกับกิจการด้านต่างๆ ของมหาวิทยาลัยต่อสภามหาวิทยาลัยและมหาเถรสมาคม
- (7) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามระเบียบและข้อบังคับของมหาวิทยาลัยหรือตามที่สภามหาวิทยาลัยมอบหมาย

มาตรา 30 ในวิทยาเขตหนึ่ง ให้มีสำนักงานวิทยาเขต โดยมีรองอธิการบดีซึ่งเป็นพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาและรับผิดชอบการบริหารงานของวิทยาเขตตามที่อธิการบดีมอบหมาย

ในกรณีที่รองอธิการบดีไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ หรือผู้อำนวยการวิทยาลัย ซึ่งได้รับมอบหมายจากรองอธิการบดีเป็นผู้รักษาการแทน ถ้ารองอธิการบดีมิได้มอบหมายให้ผู้ช่วยอธิการบดี ซึ่งเป็นพระภิกษุ คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ หรือผู้อำนวยการวิทยาลัย ที่มีอาวุโสสูงสุดเป็นผู้รักษาการแทน

มาตรา 31 ในวิทยาเขตหนึ่ง ให้มีคณะกรรมการประจำวิทยาเขต ประกอบด้วยรองอธิการบดีประจำวิทยาเขตเป็นประธานกรรมการ ผู้ช่วยอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการศูนย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นที่มีฐานะเทียบเท่าสถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือวิทยาลัยในวิทยาเขตนั้น เป็นกรรมการโดยตำแหน่งและกรรมการซึ่งสภามหาวิทยาลัยแต่งตั้งจากคณาจารย์ประจำวิทยาเขตนั้นมีจำนวนไม่เกินกึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการโดยตำแหน่งแต่ไม่น้อยกว่าสามคน

2.2.2 ประวัติความเป็นมา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ปฏิบัติภารกิจด้านการผลิตบัณฑิต งานวิจัย งานบริการวิชาการแก่สังคม และงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ตามพันธกิจมหาวิทยาลัย ด้วยการถือหลัก “ผลิตบัณฑิตเพื่ออุทิศตน ร่วมพัฒนาคน พัฒนาชาติด้วยศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา”

เพื่อสนองตอบต่อวัตถุประสงค์และนโยบายของมหาวิทยาลัย คณะสงฆ์ และรัฐบาลมาเป็นเวลามากกว่า 5 ทศวรรษ¹ โดยมีวิวัฒนาการ ตามลำดับดังนี้

2.2.2.1 ยุคพระราชปณิธาน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่รัชกาลที่ 5 แห่งพระบรมจักรีวงศ์ ทรงสถาปนาสถาบันการศึกษาชั้นสูงขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2430 โดยให้ย้ายการสอนพระปริยัติธรรมหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ไปตั้งที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และโปรดให้เรียกว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” เพื่อเป็นสถานศึกษาของคณะสงฆ์มหานิกาย ใน พ.ศ. 2432 โดยมีสมเด็จพระวันรัต (จิต อุทยมหาเถร) เป็นนายกมหาธาตุวิทยาลัยรูปแรก ได้เปิดทำการสอนอย่างเป็นทางการครั้งแรกเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2432 ต่อมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้คิดแบบสร้างถาวรวัตถุเรียกว่า “สังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัย” ขึ้นในวัดมหาธาตุ เพื่อใช้เป็นที่บำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศแด่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร และทรงพระประสงค์อุทิศถาวรวัตถุนี้ ให้เป็นสังฆิกเสนาสน์ สำหรับมหาธาตุวิทยาลัย โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงวางศิลา ก่อพระฤกษ์ เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2439 และทรงพระราชทานนามมหาธาตุวิทยาลัยใหม่ว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” โดยมีพระราชประสงค์ให้ใช้เป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาการชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์

แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าการก่อสร้างอาคารสังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัยยังไม่ทันแล้วเสร็จพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ก็มาเสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร รัชกาลที่ 6 จึงโปรดให้ดำเนินการก่อสร้างอาคารสังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัยต่อจนแล้วเสร็จ และเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2459 จึงโปรดให้เป็นที่ตั้ง “หอพระสมุควชิรญาณ สำหรับพระนคร” อาคารสังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัย จึงถูกเรียกในชื่อใหม่ว่า “อาคารถาวรวัตถุ” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

2.2.2.2 พระพินลธรรม (ช้อย ฐานทตฺตเถร) สนองพระราชปณิธาน

ในปี พ.ศ. 2489 พระพินลธรรม (ช้อย ฐานทตฺตเถร) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ รูปที่ 15 มีความประสงค์จะปรับปรุงการศึกษา ภายในสถาบันการศึกษาที่เป็นอยู่ในขณะนั้นให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น จึงมอบหมายให้พระมหาบุญเลิศ ทตฺตสุทฺธิ (ปัจจุบันดำรงสมณ

---

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประวัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 2-3.

ศักดิ์ที่ พระธรรมมหาวิธานวัตร) อาจารย์แห่งมหาธาตุวิทยาลัย และบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาธาตุวิทยาลัย ซึ่งกำลังปรับปรุงกิจการห้องสมุดของมหาธาตุวิทยาลัย ได้ช่วยรวบรวมความเป็นมาด้านการจัดการศึกษาของมหาธาตุวิทยาลัยทั้งปวง เพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐานทางเอกสารของมหาธาตุวิทยาลัยสืบไป

เมื่อพระมหาบุญเลิศ ทตตสุทฺธิ ได้ติดต่อกับนายชนิด อยู่โพธิ์ หัวหน้าแผนกวรรณคดีได้ให้ความอนุเคราะห์ด้วยดี และได้ขอความอนุเคราะห์จากนายยิ้ม ปันทยางกูร หัวหน้ากองจดหมายเหตุ กรมศิลปากร ช่วยอำนวยความสะดวกอีกต่อหนึ่ง และได้พบเอกสารสำคัญที่เกี่ยวกับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เอกสารที่พบคือ ลายพระหัตถ์ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปถึงหม่อมเจ้าประภากร ลงวันที่ 23 กันยายน ร.ศ. 115

เมื่อพระมหาบุญเลิศ ทตตสุทฺธิ ได้พบลายพระหัตถ์นี้แล้ว ได้นำสำเนาลายพระหัตถ์ไปถวายพระพิมลธรรม (ช้อย ฐานทตฺตเถร) ซึ่งพระพิมลธรรมได้นำเรื่องนี้ไปปรึกษาหารือกับพระเถรานุเถระในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และต่างวัด โดยทุกรูปเห็นพ้องต้องกันว่า สมควรที่จะได้จัดการศึกษาของพระสงฆ์ให้เป็นไปตามพระราชปณิธานที่สิ้นเกล้ารัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระราชทานไว้ (ความนี้ปรากฏในส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ชื่อเรื่อง “พัฒนาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย” ของ นายมนัส เกิดปรำงค์, พ.ศ. 2527) จนกระทั่งที่สุดพระพิมลธรรม จึงได้มีหนังสือนิมนต์พระเถระทั้งจากวัดมหาธาตุ และวัดอื่นๆ จำนวน 57 รูป และฆราวาสอีกจำนวนหนึ่งมาประชุมกัน ณ หอปริยัติ วัดมหาธาตุฯ ในวันจันทร์ที่ 23 ธันวาคม 2489 เวลา 17.00 น. โดยถือเป็นการประชุมที่คึกคัก และลับเฉพาะจะสังเกตเห็นได้ชัดก็คือหนังสือนัดประชุม ออกเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม เพื่อนิมนต์เข้าประชุมวันที่ 23 ธันวาคม เป็นการออกหนังสือล่วงหน้าเพียงหนึ่งวันเท่านั้น

ผู้ที่ได้รับอาราธนาหรือเชิญเข้าประชุมครั้งนี้ ประกอบด้วยทั้งฝ่ายบรรพชิต 7 รูป และฆราวาส 4 คน ซึ่งทุกท่านจะได้รับเอกสารบันทึกโครงการปรับปรุงมหาธาตุวิทยาลัย หรือมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดทำโดยหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการให้ถือว่าบันทึกนี้เป็นความลับ และอ่านได้เฉพาะผู้ที่ได้รับเชิญมาประชุมเท่านั้น

2.2.2.3 ยุคริเริ่มการจัดการศึกษา

เพื่อสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านการพัฒนาบุคลากรของประเทศให้มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมีความสามารถในการรักษา และเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น พระพิมลธรรม (ช้อย ฐานทตฺตเถร) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ในสมัยนั้นจึงได้จัดประชุมพระเถรานุเถระฝ่ายมหานิกาย จำนวน 57 รูป เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2490 และประกาศให้มหา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดำเนินการจัดการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง ในระดับมหาวิทยาลัย เปิดสอนระดับปริญญาตรี คณะพุทธศาสตร์เป็นคณะแรก เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2490 และมีพัฒนาการตามลำดับ ดังนี้

พ.ศ. 2500 ปรับเปลี่ยนระบบการวัดผลมาเป็นระบบหน่วยกิต โดยกำหนดให้นิสิตต้องศึกษาอย่างน้อย 126 หน่วยกิต และปฏิบัติศาสนกิจ 1 ปีก่อนรับปริญญาบัตร

พ.ศ. 2505 เปิดสอนคณะครุศาสตร์

พ.ศ. 2506 เปิดสอนหลักสูตรแผนกอบรมครุศาสนศึกษา ระดับประกาศนียบัตรและเปิดสอนคณะเอเชียอาคเนย์และเปลี่ยนเป็นคณะมานุษยวิทยาและประวัติศาสตร์เมื่อ พ.ศ. 2516

พ.ศ. 2512 ปรับหลักสูตรแผนกอบรมครุศาสนศึกษาเป็นวิทยาลัยครุศาสนศึกษาและปรับเปลี่ยนหน่วยกิตเป็น 200 หน่วยกิต

การจัดการเรียนการสอนช่วง 2 ทศวรรษแรก ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์และรัฐเท่าที่ควร ทำให้ประสบปัญหาด้านสถานที่ของมหาวิทยาลัย และงบประมาณเป็นอย่างมาก แต่ก็สามารถจัดการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง

2.2.2.4 ยุคปรับปรุงและขยายการศึกษา

พ.ศ. 2512 คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ได้ออกคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง “การศึกษาของมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2512” และเรื่อง “การศึกษาของสงฆ์ พ.ศ. 2512” คำสั่งทั้ง 2 ฉบับนี้ ส่งผลให้มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีสถานะเป็นสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย โดยสมบูรณ์

พ.ศ. 2521 เริ่มขยายการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปยังส่วนภูมิภาค โดยเริ่มตั้งวิทยาเขตแห่งแรกที่จังหวัดหนองคาย และได้ขยายไปยังจังหวัดอื่นๆ ที่มีความพร้อมด้านบุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ ในปี พ.ศ. 2553 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยมีส่วนจัดการศึกษาทั่วประเทศดังนี้ วิทยาเขต 10 แห่ง วิทยาลัยสงฆ์ 7 แห่ง โครงการขยายห้องเรียน 10 แห่ง หน่วยวิทยบริการ 18 แห่ง และสถาบันสมทบ 7 แห่ง¹ คือ

1. วิทยาเขตหนองคาย ตั้งอยู่ที่เลขที่ 219 หมู่ 3 บ้านโพตาล อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43000 จัดตั้งเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2521

---

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2553), หน้า 100-124.

2. วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ที่ 3/3 หมู่ 5 ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000 จัดตั้งเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2528
  3. วิทยาเขตเชียงใหม่ ตั้งอยู่ที่วัดสวนดอก ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200 จัดตั้งเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2527
  4. วิทยาเขตขอนแก่น ตั้งอยู่ที่ 30 หมู่ 1 บ้านโคกสี ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000 จัดตั้งเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2529
  5. วิทยาเขตนครราชสีมา ตั้งอยู่ที่บ้านหัวถนน ตำบลหัวทะเล อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000 จัดตั้งเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2529
  6. วิทยาเขตอุบลราชธานี ตั้งอยู่ที่บ้านหมากมี หมู่ 1 ตำบลกระโสม อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี 43000 จัดตั้งเมื่อ เดือนธันวาคม พ.ศ. 2530
  7. วิทยาเขตแพร่ ตั้งอยู่ที่วัดพระบาทหมิ่งเมืองวรวิหาร ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ 54000 จัดตั้งเมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2530
  8. วิทยาเขตสุรินทร์ ตั้งอยู่ที่ห้วยเสนง หมู่ 8 ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ 32000 จัดตั้งเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2530
  9. วิทยาเขตพะเยา ตั้งอยู่ที่วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา 56000 จัดตั้งเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2534
  10. วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส ตั้งอยู่ที่วัดมหาสวัสดิ์คีนาคพุทธาราม ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 จัดตั้งเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2535
เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรเพิ่มมากขึ้น
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ประกาศจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์ 7 แห่ง ได้แก่
1. วิทยาลัยสงฆ์นครพนม ตั้งอยู่ที่วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม 48110 จัดตั้งเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2541
  2. วิทยาลัยสงฆ์เลย ตั้งอยู่ที่วัดศรีวิชัยนาราม ตำบลกุดป่อง อำเภอเมือง จังหวัดเลย 42000 จัดตั้งเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2539 ยกฐานะเป็นวิทยาลัยสงฆ์ เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2541
  3. วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ตั้งอยู่ที่วัดพระธาตุหริภุญชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน 51000 จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2540
  4. วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ตั้งอยู่ที่ 999 หมู่ 6 ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 60000 จัดตั้งเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2541

5. วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ตั้งอยู่ที่ 217 หมู่ 6 ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

6. วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ตั้งอยู่ที่วัดพระพุทธรบาทเขากระโดง ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ 31000

7. วิทยาลัยสงฆ์ปัตตานี ตั้งอยู่ที่ ถนนโรงเหล้าสาย ข ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94000

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังได้จัดโครงการขยายห้องเรียนสังกัดคณะต่างๆ ทั้งของส่วนกลางและวิทยาเขตเพิ่มขึ้นอีก 10 แห่ง ประกอบด้วย

1. ห้องเรียนวิทยาเขตขอนแก่น บ้านท่าเยี่ยม ตำบลนิเวศน์ จังหวัดร้อยเอ็ด 45170

2. ห้องเรียนคณะพุทธศาสตร์ วัดไพโรสณฑ์ศักดิ์คาราม ตำบลหล่มสัก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ 67110

3. ห้องเรียนคณะพุทธศาสตร์ วัดพิภูลทอง ตำบลพิภูลทอง อำเภอท่าช้าง จังหวัดสิงห์บุรี 16140

4. ห้องเรียนวิทยาเขตแพร่ วัดบุญวาทย์วิหาร ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000

5. ห้องเรียนวิทยาเขตพะเยา วัดพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน 55000

6. ห้องเรียนวิทยาเขตนครศรีธรรมราช วัดพัฒนาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84000

7. ห้องเรียนวิทยาเขตอุบลราชธานี วัดสระกำแพงใหญ่ ตำบลกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ 33120

8. ห้องเรียนวัดโสธรวราราม ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา 24000

9. ห้องเรียนคณะพุทธศาสตร์ วัดไชยชุมพลชนะสงคราม ตำบลบ้านใต้ อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี 71000

10. ห้องเรียนวิทยาเขตพะเยา ตั้งอยู่ที่วัดพระแก้ว ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57000

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มีการจัดตั้งหน่วยวิทยบริการ ทั้งสังกัดส่วนกลางและวิทยาเขตเพิ่มขึ้นอีก 18 แห่ง ประกอบด้วย

1. หน่วยวิทยบริการคณะพุทธศาสตร์ ตั้งอยู่ที่วัดหงส์ประดิษฐาราม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110
2. หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ ตั้งอยู่ที่วัดหลวงพ่อสศธรรมกายาราม ตำบลแพงพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี 70130
3. หน่วยวิทยบริการวิทยาลัยหนองคาย ตั้งอยู่ที่วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร 47000
4. หน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น ตั้งอยู่ที่วัดอภิสิทธิ์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 44000
5. หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ ตั้งอยู่ที่วัดคันสน ตำบลบ้านแหลม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี 76110
6. หน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ตั้งอยู่ที่วัดท่านา อำเภอเมือง จังหวัดตาก 63000
7. หน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ตั้งอยู่ที่วัดหนองขุนชาติ อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี 61110
8. หน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา ตั้งอยู่ที่วัดชัยภูมิวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ 36000
9. หน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ตั้งอยู่ที่วัดหมอนไม้ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี 53000
10. หน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ตั้งอยู่ที่วัดบรมธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร 62000
11. หน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ตั้งอยู่ที่วัดพุทธรังษีวันโชติการาม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร 66110
12. หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ ตั้งอยู่ที่วัดใหญ่อินทาราม อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี 20000
13. หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ ตั้งอยู่ที่วัดป่าประดู่ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง 21000
14. หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ ตั้งอยู่ที่วัดไร่จิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73110
15. หน่วยวิทยบริการคณะมนุษยศาสตร์ ตั้งอยู่ที่วัดสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73110

16. หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ ตั้งอยู่ที่วัดไผ่ล้อม อำเภอเมือง
จังหวัดจันทบุรี 22000

17. หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ ตั้งอยู่ที่วัดป่าเลไลยก์วรวิหาร
อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี 72000

18. หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ ตั้งอยู่ที่วัดสระแก้ว อำเภอเมือง
จังหวัดสระแก้ว 27000

นอกจากหน่วยงานระดับวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียน และหน่วย
วิทยบริการดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยยังมีสถาบันสมทบทั้ง
ภายในประเทศและต่างประเทศอีก จำนวน 7 แห่ง ประกอบด้วย

1. วิทยาลัยพระพุทธศาสนาอุดร กุช ชอนบอบ สาธารณรัฐเกาหลี
2. มหาปัญญาวิทยาลัย วัดถาวราราม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
3. มหาวิทยาลัยสงฆ์จีนจู่ ประเทศสาธารณประชาชนจีน (ไต้หวัน)
4. สถาบันพระพุทธรูปนานาชาติ ประเทศศรีลังกา
5. ศูนย์การศึกษาพระอาจารย์พรหม ประเทศสิงคโปร์
6. วิทยาลัยพระพุทธศาสนา ประเทศสิงคโปร์
7. มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา ธรรมะ เกท บูดาเปสต์ ประเทศฮังการี

พ.ศ. 2526 มหาวิทยาลัยได้ปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรระดับปริญญาตรี
ใหม่ โดยลดจำนวนหน่วยกิตจาก 200 หน่วยกิต ให้เหลือเพียง 150 หน่วยกิต และปรับปรุงระบบการ
บริหารวิชาการใหม่โดยแบ่งออกเป็น 4 คณะ คือ คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะ
มนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์

2.2.2.5 ยุครับรองปริญญาบัตรและสถานะของมหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2527 รัฐบาลโดยการนำของ ฯพณฯ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ได้
ดำเนินการเสนอร่างพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะ ผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา โดยรัฐสภา
ได้ให้ความเห็นชอบ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงลงพระปรมาภิไธย แล้วประกาศใช้
เป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา มีผลทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย มีศักดิ์และสิทธิแห่งปริญญาตรี เช่นเดียวกับผู้สำเร็จการศึกษาในระดับเดียวกัน
จากสถาบันการศึกษาอื่นๆ ที่รัฐให้การรับรอง

พ.ศ. 2534 มหาวิทยาลัยได้จัดตั้งศูนย์การศึกษาที่วัดศรีสุदारาม แขวงบาง
ขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ซึ่งปัจจุบันใช้เป็นสถานที่ศึกษาของนิสิตปีที่ 1-4 ของ
คณะครุศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์

พ.ศ. 2535 คณะกรรมการการศึกษาสงฆ์ ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานได้ออกระเบียบคณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์ ว่าด้วยการจัดการศึกษา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2535 โดยมหาวิทยาลัยสามารถจัดการศึกษาและการบริหารให้เป็นไปตามระบบสากล แม้มหาวิทยาลัยจะมี พ.ร.บ.กำหนดวิทยฐานะของผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ.2527 แล้วก็ตาม แต่ยังไม่มีการรับรองสถานภาพความเป็นนิติบุคคลของมหาวิทยาลัยเหมือนมหาวิทยาลัยทั่วไป จึงทำให้ไม่สามารถขยายการจัดการศึกษาในระดับปริญญาโท และปริญญาเอกตามวัตถุประสงค์และนโยบายของมหาวิทยาลัยได้

ดังนั้น จึงมีความพยายามในการผลักดันให้มีการดำเนินการตรากฎหมายหรือพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเป็นการเฉพาะ โดยใช้เวลาในการดำเนินการเป็นเวลานานถึง 50 ปี จนกระทั่ง พ.ศ. 2540 รัฐบาล โดยการนำของ ฯพณฯ พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ ได้เสนอให้รัฐสภาตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2540 ส่งผลให้มหาวิทยาลัยมีพระราชบัญญัติรับรองสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ ในกำกับของรัฐบาล เป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการและไม่เป็นรัฐวิสาหกิจ เน้นการจัดการศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ซึ่งมีชื่อปรากฏตามกฎหมายว่า “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”

2.2.2.6 ปณิธาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยแห่งคณะสงฆ์ไทยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสถาปนาขึ้นเพื่อเป็นสถาบันการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ¹ คือ

ประการที่หนึ่ง เพื่อเป็นการพัฒนาและส่งเสริมบุคลากร นิสิตและนักศึกษาให้มีการศึกษา ค้นคว้าวิจัยและแสวงหาความรู้เกี่ยวกับวิชาการทางพระพุทธศาสนาและประยุกต์เข้ากับศาสตร์ต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยและพระพุทธศาสนา

ประการที่สอง เพื่อการบริการความรู้เกี่ยวกับวิชาการทางพระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากร สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, 17 ปี มจร. นม., (นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, 2547), หน้า 7-8.

2.2.2.7 พันธกิจ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถาบันทางวิชาการ มีฐานะเป็นนิติบุคคลและมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริมและให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่ภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม จึงได้กำหนดพันธกิจดังต่อไปนี้

1) ด้านการผลิตบัณฑิต

มหาวิทยาลัยยึดถือหลักการให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของนิสิต เพื่อผลิตบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา สามารถประยุกต์เข้ากับศาสตร์สาขาต่างๆ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด มีความเป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล สามารถก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลกมีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา มีคุณธรรมจริยธรรมและรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม

2) ด้านการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นทางด้านพระพุทธศาสนา ดำเนินการวิจัยและพัฒนางานวิชาการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก และพัฒนาการความรู้ทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีการสรรหาวิทยากร แล้วนำองค์ความรู้ที่ค้นพบมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาศีลธรรม จริยธรรมของสังคม รวมทั้งพัฒนาคุณภาพทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา

3) ด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มุ่งส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม ตามปณิธานการจัดตั้งมหาวิทยาลัย ด้วยการปรับปรุงกิจกรรมต่างๆ ให้ประสานสอดคล้อง สามารถเอื้อต่อการส่งเสริมสนับสนุนกิจการของคณะสงฆ์ สร้างความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชน จัดประชุม สัมมนา และฝึกอบรม เพื่อพัฒนาพระสงฆ์และบุคลากรทางศาสนาให้มีศักยภาพในการธำรงรักษา เผยแผ่หลักคำสอน และเป็นแกนหลักในการพัฒนาจิตใจได้ในวงกว้าง

4) ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มุ่งเสริมสร้างและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ให้เอื้อต่อการศึกษาค้นคว้า เพื่อสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และสนับสนุนให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ

2.2.3 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

นับตั้งแต่ปี 2513 อันเป็นปีที่มีการจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดหนองคายเป็นต้นมา สมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ ปุณณกเถร) เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออกเฉียงเหนือที่ อวาสวัดจักรวรรดิราชาวาส ได้ปรารภว่า “ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น จังหวัดนครราชสีมา มีความเหมาะสมต่อการจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์มากที่สุด เพราะเป็นเมืองเอกเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา มาแต่เดิม” จากคำปรารภและแนวคิดของเจ้าพระคุณสมเด็จพระเจ้าคุณสมเด็จฯ ดังกล่าวข้างต้น พระเถรานุเถระในจังหวัดนครราชสีมา และในกรุงเทพมหานคร ผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดนครราชสีมา ได้ตั้งคณะกรรมการจัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา โดยมีพระศรีกิตติโสภณ (เกียรติ สุกิตติ) ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชธรรมมุนี เป็นประธาน ได้ประชุมปรึกษาหารือและเตรียมงานด้านต่างๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา และที่ประชุมมีมติให้คณะสงฆ์ภาค 11 เป็นผู้ดำเนินงาน

ปี พ.ศ. 2529 พระเถระผู้ทรงคุณวุฒิ พร้อมพระสังฆาธิการในจังหวัดนครราชสีมา และคณะสงฆ์ภาค 11 โดยมีพระพรหมคุณาภรณ์ (พุ่ม กิตฺติสารเถร) เจ้าคณะภาค 11 เจ้าอาวาสวัดนารายณ์มหาราชวรวิหาร (ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมวิสุทธาจารย์) และพระธรรมวรนายก (โอภาส นินฺตฺติเมธี) เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา (ขณะดำรงสมณศักดิ์ที่ พระสีหราชสมาจารมุนี) เป็นต้น ได้ประชุมและมีมติเป็นเอกฉันท์ให้จัดตั้งวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมาขึ้น เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2529 เพื่อเป็นสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรและเพื่อให้จัดการศึกษาให้มีความสมบูรณ์แห่งวิทยฐานะตามกฎหมาย

พระพรหมคุณาภรณ์ (พุ่ม กิตฺติสารเถร) ประธานวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา และเจ้าคณะภาค 11 จึงได้ทำหนังสือ ลงวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2529 ไปยังสภามหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุมัติรับวิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมา เป็นวิทยาเขตของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้นำเรื่องนี้เข้าสู่ที่ประชุมสภามหาวิทยาลัย ครั้งที่ 5/2529 และมีมติอนุมัติให้วิทยาลัยสงฆ์นครราชสีมาเป็นวิทยาเขตนครราชสีมา มาตั้งแต่วันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา และสภามหาวิทยาลัยอนุมัติให้จัดตั้งวิทยาเขตโดยใช้นามว่า “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ วิทยาเขตนครราชสีมา” อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เป็นต้นไป โดยมีพระธรรมวิสุทธาจารย์ (พุ่ม กิตฺติสารเถร) เป็นประธานสภาวิทยาเขตนครราชสีมา และมีพระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นินฺตฺติเมธี) เป็นรองอธิการบดีวิทยาเขตนครราชสีมา

ในปี พ.ศ. 2552 พระธรรมวรนายก (โอภาส นินฺตฺติเมธี) เป็นประธานสภาวิทยาเขตนครราชสีมา พระราชวิมลโมลี (ดำรง ทิฏฐธมฺโม) เป็นรองอธิการบดี วิทยาเขตนครราชสีมาและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ได้เปิดดำเนินการศึกษาครั้งแรก

เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2530 พร้อมกับประกอบพิธีเปิดป้ายมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา โดยเปิดสอนคณะพุทธศาสตร์เป็นคณะแรก และต่อมาวิทยาเขตนครราชสีมาได้ดำเนินการขอเปิดการศึกษา ในคณะมนุษยศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2533 คณะครุศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2534 และคณะสังคมศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2537 รวมเป็น 4 คณะเป็นวิทยาเขตแรกของประเทศที่ได้ทำการเปิดการเรียนการสอนครบทุกคณะเช่นเดียวกันกับมหาวิทยาลัยส่วนกลาง ในปี พ.ศ. 2540 ได้เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครู ในปี พ.ศ. 2547 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ได้ดำเนินการเปิดศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์¹ ในปี พ.ศ. 2549 เปิดสอนระดับปริญญาโท สาขาพระพุทธศาสนา ในปี พ.ศ. 2550 เปิดดำเนินการหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สำหรับคฤหัสถ์ วิชาเอกพระพุทธศาสนา และวิชาเอกการปกครอง และขยายการจัดการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไปที่วัดชัยภูมिवนาราม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ และในปีพ.ศ. 2552 ได้เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู (ป.บัณฑิต) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา มีนโยบายและมาตรการในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วิทยาลัยสงฆ์ได้ตั้งไว้² ดังนี้

2.2.3.1 นโยบาย

1) ผลิตบัณฑิตทุกระดับให้มีคุณภาพที่พึงประสงค์ คือให้มีความรู้เกี่ยวกับวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา และสามารถประยุกต์เข้ากับศาสตร์แขนงต่างๆ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ใฝ่คิด เป็นผู้นำด้านจิตใจและปัญญา มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา รู้จักเสียสละส่วนรวม รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีโลกทัศน์กว้างไกล มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เทียบพร้อมด้วยคุณธรรม และจริยธรรม

2) ปรับปรุงแนวทางการใช้ทรัพยากรและระบบควบคุมคุณภาพ เพื่อผลิตบัณฑิตทุกระดับให้มีประสิทธิภาพทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ

3) ขยายการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

2.2.3.2 มาตรการ

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, คู่มือนิสิตระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2551, (นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, 2551), หน้า 9-11.

²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, ธรรมนูญฯ 45, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 30-35.

- 1) พัฒนาระบบการเรียนการสอน เพื่อสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการ โดยเน้นด้านพระพุทธศาสนาเป็นหลัก
- 2) ปรับปรุงวิธีการเรียนการสอน ให้มีลักษณะการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือการเรียนรู้ภายใต้คำแนะนำมากขึ้น
- 3) พัฒนาระบบการเรียนการสอนที่ใช้โสตทัศนูปกรณ์และเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เพิ่มขึ้น
- 4) จัดให้มีคณะกรรมการพิจารณาข้อสอบแต่ละรายวิชา
- 5) ดำเนินการจัดการศึกษาระดับประกาศนียบัตรเทียบอนุปริญญา
- 6) ดำเนินการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยให้นิสิตมีประสบการณ์ในการช่วยสอน ทำวิจัยและบริการวิชาการแก่สังคม

2.2.3.3 การดำเนินการศึกษา

1) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมาได้จัดการเรียนการสอนหลายระดับ ตั้งแต่ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี (ประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์) ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และการรวมทั้งการศึกษาพิเศษ

2) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ได้จัดการศึกษาระดับปริญญาตรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 โดยเปิดการศึกษาคณะพุทธศาสตร์เป็นคณะแรก คณะมนุษยศาสตร์ พ.ศ. 2533 คณะครุศาสตร์ พ.ศ. 2534 และคณะสังคมศาสตร์ พ.ศ. 2536 โดยใช้หลักสูตรปรับปรุง พุทธศักราช 2550 โดยแบ่งการจัดการศึกษาเป็น 3 ระดับ¹

ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี วิทยาเขตนครราชสีมา ดำเนินการจัดการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี 2 หลักสูตร คือ 1) หลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) และ 2) หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู (ป.บัณฑิต)

ระดับปริญญาตรี วิทยาเขตนครราชสีมา ดำเนินการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี 4 คณะ 6 สาขาวิชา และ 7 วิชาเอก ประกอบด้วย

(1) คณะพุทธศาสตร์ เปิดสอนในสาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิชาเอกพระพุทธศาสนา

(2) คณะมนุษยศาสตร์ เปิดสอนในสาขาวิชาภาษาอังกฤษ วิชาเอกการสอนภาษาอังกฤษ

---

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, คู่มือนิสิตระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2551, หน้า 11.

(3) คณะครุศาสตร์ เปิดสอนใน 2 สาขา สาขาหลักสูตรและการสอน วิชาเอกสังคมศึกษา และการสอนภาษาไทย และสาขาวิชาการบริหารการศึกษาและกิจการคณะสงฆ์ วิชาเอกการบริหารการศึกษา

(4) คณะสังคมศาสตร์ เปิดสอนในสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิชาเอกการปกครอง และสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ วิชาเอกการจัดการเชิงพุทธ

ระดับปริญญาโท วิทยาเขตนครราชสีมา ดำเนินการจัดการศึกษาระดับปริญญาโท 1 หลักสูตร คือ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) วิชาเอกพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา วิจัย ส่งเสริม และให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ รวมทั้งการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งการจัดการศึกษาในช่วง 2 ทศวรรษแรก ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์และรัฐเท่าที่ควร ทำให้ประสบปัญหาด้านสถานที่ และงบประมาณเป็นอย่างมาก แต่ก็สามารถจัดการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ความพยายามผลักดันให้มีการตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเป็นการเฉพาะ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2540 รัฐสภาได้มีการตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2540 ส่งผลให้มหาวิทยาลัยมีพระราชบัญญัติรับรองสถานภาพเป็นนิติบุคคล เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ เน้นการจัดการศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มีการขยายการจัดการศึกษาไปยังส่วนภูมิภาคต่างๆ อย่างต่อเนื่อง วิทยาเขตนครราชสีมา เป็นส่วนหนึ่งของการขยายการศึกษา ได้เปิดดำเนินการศึกษาเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2530 โดยเปิดสอนคณะพุทธศาสตร์เป็นคณะแรก และได้เปิดดำเนินการในคณะอื่นๆ ตามลำดับ จัดเป็นวิทยาเขตแห่งแรกที่ได้จัดการเรียนการสอนครบทั้ง 4 คณะเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้ในส่วนกลาง ซึ่งการจัดการศึกษาของวิทยาเขตนครราชสีมา ได้รับการส่งเสริม และสนับสนุนทรัพยากรทางการบริหารจากคณะสงฆ์ในจังหวัดเป็นอย่างดี พระสังฆาธิการในระดับต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรมของวิทยาเขต ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรง ได้แก่ เป็นวิทยากรบรรยาย บริจาคเงินนิตยภัต 1 เดือนสมทบทุนสร้างอาคารเรียน เป็นคณะกรรมการจัดหาทุนสร้างอาคารเรียน ให้ทุนการศึกษาแก่นิสิต เป็นต้น โดยอ้อม ได้แก่ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรเข้ามาเรียน อำนวยความสะดวกในด้านที่พักและการเดินทางมาเรียน ร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในวันสำคัญต่างๆ เป็นต้น

2.3 กฎหมายที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วม

การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คำแถลงนโยบายของรัฐบาล แผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ และนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ฯลฯ ที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

2.3.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540¹ เป็นรัฐธรรมนูญที่ร่างจากความต้องการของประชาชนทั่วทั้งประเทศเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต สังคม และการเมืองการปกครองเป็นอันมาก ทั้งนี้ เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ สำหรับด้านศึกษานั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมบริหารและจัดการศึกษา มีสาระสำคัญดังนี้

มาตรา 42 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครองทั้งนี้เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 43 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

การจัดการศึกษาอบรมของรัฐ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษา อบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษา อบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายที่เกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนด้านการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

¹ราชกิจจานุเบกษา, “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540”, เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก วันที่ 11 ตุลาคม 2540, (<http://kormor.obec.go.th/ratatum/rat01.pdf>, [สืบค้น 21 มิถุนายน 2554]), หน้า 9-10, 16.

ในขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550¹ เป็นรัฐธรรมนูญที่ได้ผ่านกระบวนการทำประชามติจากประชาชนทั่วประเทศฉบับแรกของประเทศไทย สำหรับมาตราที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมบริหารและจัดการศึกษา มีสาระสำคัญดังนี้

มาตรา 49 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในภาวะยากลำบาก ต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น

การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมจากรัฐ

มาตรา 50 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครองทั้งนี้เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 80 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

(1) คุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาปฐมวัย ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้

(2) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาระบบสุขภาพที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพอันนำไปสู่สุขภาพที่ยั่งยืนของประชาชน รวมทั้งจัดและส่งเสริมให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้เอกชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพและการจัดบริการสาธารณสุข โดยผู้มีหน้าที่ให้บริการดังกล่าวซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

(3) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดมีการพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทัน

¹ราชกิจจานุเบกษา, “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550”, เล่ม 124 ตอน 47 ก 24 สิงหาคม 2550, (http://library2.parliament.go.th/giventake/content_cons50/cons2550.pdf, [สืบค้น 3 พฤศจิกายน 2552]), หน้า 15, 23-28, 116.

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนร่วมและยึดมั่นในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(4) ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียมและสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

(5) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยในศิลปะวิทยาการแขนงต่างๆ และเผยแพร่ข้อมูลผลการศึกษาวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาวิจัยจากรัฐ

(6) ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึกและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น

มาตรา 86 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านวิทยาศาสตร์ ทรัพย์สินทางปัญญา และพลังงาน ดังต่อไปนี้

(1) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมด้านต่างๆ โดยจัดให้มีกฎหมายเฉพาะเพื่อการนี้ จัดงบประมาณสนับสนุนการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และให้มีสถาบันการศึกษาและพัฒนา ให้มีการใช้ประโยชน์จากผลการศึกษาและพัฒนา การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพ และการพัฒนาบุคลากรที่เหมาะสม รวมทั้งเผยแพร่ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ และสนับสนุนให้ประชาชนหลักด้านวิทยาศาสตร์ในการดำรงชีวิต

(2) ส่งเสริมการประดิษฐ์หรือการคิดค้นเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ รักษาและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย รวมทั้งให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

(3) ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย พัฒนา และใช้ประโยชน์จากพลังงานทดแทนซึ่งได้จากธรรมชาติ และเป็นคุณค่าต่อสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

มาตรา 87 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังต่อไปนี้

(1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

(2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ

(3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ในรูปแบบขององค์กรทางวิชาชีพหรือสาขาอาชีพที่หลากหลาย หรือรูปแบบอื่น

(4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมาย จัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบ ให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

(5) ส่งเสริมและให้การศึกษแก่ประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

การมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรานี้ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชาย ที่ใกล้เคียงกัน

มาตรา 289 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่บำรุงศิลปะ จารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรม และการฝึกอาชีพ ตามความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา อบรมของรัฐ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานและระบบการศึกษาของชาติ

การจัดการศึกษาอบรมภายในท้องถิ่นตามวรรคสอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงการบำรุงศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า ในการจัดการศึกษานั้น ได้ให้ความสำคัญต่อชุมชนและส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน เอกชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ที่มุ่งหมายให้เกิดการพัฒนาคุณภาพ มาตรฐาน การศึกษา และความต้องการของท้องถิ่น ชุมชนจึงมีบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

2.3.2 แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559)

ในแผนการศึกษาแห่งชาติ¹ ได้ระบุให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไว้ อย่างชัดเจน เช่น บทที่ 4 วัตถุประสงค์และแนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 3 มีกรอบการดำเนินงาน 2) ส่งเสริมบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถานประกอบการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันศาสนา สถาบันวัฒนธรรม และสถาบันสังคมอื่นให้มีส่วนร่วมอย่าง สำคัญในการส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมอันดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์

¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559): ฉบับสรุป, (http://www.onec.go.th/plan/surang/s_shortplan/shortplan.pdf [สืบค้น 9 กันยายน 2552]), หน้า 12-31.

ของคนไทย รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้และศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ 3) บูรณาการการศึกษาและศาสนาเข้าด้วยกันโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นทั้งความรู้และคุณธรรมเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในแก่นธรรมของแต่ละศาสนาที่ตนนับถือ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติได้อย่างยั่งยืน 4) ส่งเสริมและสนับสนุนวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง ด้วยกระบวนการทางการศึกษาและฝึกอบรม

ส่งเสริมให้ประชาชน เอกชน องค์กรประชาคม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สนับสนุนให้มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน ในการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีและให้มีการประสานวิทยากรสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้การศึกษามีบทบาทนำการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปในทิศทางที่พึงประสงค์ แนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 11 ส่งเสริมและสนับสนุนให้หน่วยงานการศึกษา หน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ และองค์กรเอกชน ประสานความร่วมมือและทรัพยากรระหว่างกันอย่างเป็นระบบในการดำเนินการ เพื่อส่งเสริมและพัฒนาแหล่งความรู้ของชุมชนด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆ ตลอดจนให้มีคณะกรรมการการศึกษาระดับจังหวัด ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากองค์กรรัฐ องค์กรเอกชน องค์กรท้องถิ่น เพื่อกำกับดูแล วางแผน และจัดการศึกษา โดยคำนึงถึงเอกภาพด้านนโยบายและมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งความต้องการของท้องถิ่น

สำหรับแนวนโยบายเพื่อดำเนินการ 8 ได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ชัดเจน คือส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของครอบครัว ชุมชน สถาบันอื่นๆ และสื่อมวลชนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการของการศึกษา การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนปรับปรุงระบบบริหารการศึกษาให้มีเอกภาพด้านนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ให้กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการภายในของสถานศึกษา รวมทั้งสนับสนุนให้บุคคลและองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและจัดการศึกษาของชุมชน

2.3.3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3)

พ.ศ. 2553

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ¹ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่ออกตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

¹ราชกิจจานุเบกษา, “พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553”, หน้า 6-12, 20-22, 32-33.

พ.ศ. 2540 ที่มีการส่งเสริมให้ประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา มีสาระสำคัญดังนี้

มาตรา 9 (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

มาตรา 19 การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้จัดในมหาวิทยาลัย สถาบันวิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้นๆ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 34 วรรคสาม คณะกรรมการการอุดมศึกษา มีหน้าที่พิจารณาเสนอ นโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการอุดมศึกษา ที่สอดคล้องกับความต้องการตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยคำนึงถึงความเป็นอิสระและความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาระดับปริญญา ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษาแต่ละแห่ง และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 36 ให้สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญา เป็นนิติบุคคล และอาจจัดเป็นส่วนราชการหรือเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ ยกเว้นสถานศึกษาเฉพาะทางตามมาตรา 21

ให้สถานศึกษาดังกล่าวดำเนินกิจการได้โดยอิสระ สามารถพัฒนาระบบบริหาร และการจัดการที่เป็นของตนเอง มีความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้นๆ

มาตรา 56 การผลิตและพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนา มาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ และการบริหารงานบุคคลของข้าราชการหรือพนักงานของรัฐในสถานศึกษาระดับปริญญาที่เป็นนิติบุคคล ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษาแต่ละแห่งและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

มาตรา 58 (2) บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อ

การศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและจำเป็น

2.3.4 นโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาล

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ¹ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายด้านการศึกษาต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2551 มีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้

2.3.4.1 การปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ โดยปฏิรูปโครงสร้างและการบริหารจัดการ ปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ และระดมทรัพยากรเพื่อการปรับปรุงการบริหารจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา พัฒนาคู่มือ พัฒนาระบบการคัดเลือกเข้าสู่มหาวิทยาลัย พัฒนาหลักสูตร ปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน พัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์ และจัดให้มีศูนย์การศึกษาตลอดชีวิต เพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ตลอดจนส่งเสริมการกระจายอำนาจให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อนำไปสู่เป้าหมายคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นคุณธรรมนำความรู้อย่างแท้จริง

2.3.4.2 ส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ โดยมุ่งเน้นในระดับอาชีวศึกษา และอุดมศึกษา เพื่อให้สนองตอบความต้องการด้านบุคลากรของภาคเศรษฐกิจ

2.3.4.3 การพัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ได้ครูดี ครูเก่ง มีคุณธรรม มีคุณภาพ และมีวิทยฐานะสูงขึ้น ลดภาระงานครูที่ไม่เกี่ยวกับการเรียนการสอนตามโครงการคืนครูให้นักเรียน มีการดูแลคุณภาพชีวิตครูด้วยการปรับโครงสร้างหนี้และจัดตั้งกองทุนพัฒนาคุณภาพชีวิตครู ควบคู่ไปกับการลงทุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่เน้นการพัฒนาเนื้อหาสาระและบุคลากรให้พร้อมรองรับและใช้ประโยชน์จากระบบเทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างคุ้มค่า

2.3.4.4 การยกระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา ให้ไปสู่ความเป็นเลิศ โดยการจัดกลุ่มสถาบันการศึกษาตามศักยภาพปรับเงินเดือนค่าตอบแทนของผู้สำเร็จการศึกษาระดับอาชีวศึกษาให้สูงขึ้น โดยภาครัฐเป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างของการใช้ทักษะอาชีวศึกษาเป็นเกณฑ์กำหนดค่าตอบแทนและความก้าวหน้าในงาน ควบคู่กับการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมด้วยการเพิ่มขีดความสามารถด้านการวิจัยและพัฒนา

¹อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ, “คำแถลงนโยบายต่อรัฐสภา”, แถลงเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2551, (<http://www.onec.go.th/27-policy-apisit.pdf> [สืบค้น 25 สิงหาคม 2552]), หน้า 10-12.

2.3.4.5 การปรับปรุงระบบการบริหารจัดการกองทุนให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ให้มีการประνομและใกล้เคียงนี้ รวมทั้งการขยายกองทุนให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาเพิ่มขึ้นเพื่อให้ประชาชนมีโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและปริญญาตรีเพิ่มขึ้น

2.3.4.6 การเร่งรัดการลงทุนด้านการศึกษาและการเรียนรู้อย่างบูรณาการในทุกระดับการศึกษา โดยใช้พื้นที่และโรงเรียนเป็นฐานในการบูรณาการทุกมิติ และยึดเกณฑ์การประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาเป็นหลักในการยกระดับคุณภาพ และส่งเสริมความเป็นเลิศของมหาวิทยาลัยไปสู่การเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาและวิจัยพัฒนาในภูมิภาค รวมทั้งเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตในชุมชน โดยเชื่อมโยงบทบาทสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนา

2.4 แนวคิดและทฤษฎีการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ในปัจจุบัน การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นที่ยอมรับกันว่ามีความเหมาะสมกับยุคสมัย และสอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากให้ความสำคัญต่อผู้ร่วมงานทุกระดับชั้นมีนักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ดังนี้

พรรณราย แสงวิเชียร¹ กล่าวถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า

1. อำนาจการตัดสินใจงานพึงกระจายไปแทนที่จะอยู่ส่วนกลางเพียงแห่งเดียว โดยเน้นว่า การบริหารพึงดำเนินการตามหลักวิชาการ ผู้ได้บังคับบัญชาที่สอดคล้องกับงานที่มอบหมาย หรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เพราะต้องการมีส่วนร่วมแนะนำ ในเรื่องที่มีผลกระทบต่อตัวเขา และจะทำให้เกิดการสร้างสรรค์มากกว่าการต่อต้าน

2. พลังที่รวมองค์กรให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียว เกิดจากการไว้วางใจซึ่งกันและกัน จะทำให้เกิดบรรยากาศเชิงบวก สนับสนุนให้อยากทำงาน ซึ่งความไว้วางใจนั้น เกิดจากสมาชิกในกลุ่มร่วมกันกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติงาน โดยผู้บังคับบัญชาจะเป็นผู้เริ่มให้เกิดสิ่งเหล่านี้

3. สมาชิกในองค์กรจะมีความรู้สึกประทับใจมากขึ้น เมื่อได้รับความช่วยเหลือจากหัวหน้างาน การที่จะให้ไ้ได้งานที่มีคุณภาพดีขึ้น สมาชิกทำงานด้วยความรับผิดชอบจะเกิดจากที่หัวหน้าให้ความช่วยเหลือฝึกอบรมให้คนงานรู้จักรับผิดชอบ จะให้ความสำเร็จมากกว่าวิธีการควบคุมจากหัวหน้างาน

¹พรรณราย แสงวิเชียร, “แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการบริหารสมัยใหม่”, วารสารพัฒนาชุมชน, 2535, หน้า 92.

4. พื้นฐานอันมั่นคงขององค์กรคือ การทำงานเป็นทีม เป็นลักษณะงานที่ถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ร่วมกันคิดร่วมกันทำ

5. ควรถือว่าการที่เป็นหัวหน้าคือ บุคคลที่ดำเนินการติดต่อภายในกลุ่ม และประสานงานระหว่างกลุ่มมากกว่าบุคคลที่มีอำนาจสูงกว่า หัวหน้ามีบทบาททำให้กลุ่มรู้สึกรับผิดชอบสูง

ธรรมรส โชติคุณุชร¹ ได้ให้ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า การบริหารที่เน้นการระดมความคิด จิตใจให้เกิดพลังทางการบริหาร และเป็นการบริหารที่จัดกิจกรรมให้ผู้ปฏิบัติร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ตั้งแต่กลุ่มเล็กจนเป็นกลุ่มใหญ่ นอกจากนี้ยังหมายถึง กระบวนการที่ทำให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเพื่อใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการแก้ไขปัญหาในลักษณะของการแบ่งอำนาจหน้าที่สำคัญขององค์กร

ประยูร สุวรรณโกตา² กล่าวถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการบริหารที่ให้โอกาสทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา หรือประชาชนกับข้าราชการที่อยู่ในองค์กร หรือทีมงานที่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านความคิด จิตใจ อารมณ์ ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลหรือผู้ที่เกี่ยวข้องเหล่านั้นทุ่มเทความสามารถในงานบรรลุเป้าหมาย

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์³ ได้กล่าวถึงแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา จะต้องพิจารณาประเด็นต่อไปนี้อย่างรอบคอบคือ

1. ร่วมทำไม่ ซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน เป้าหมายทั่วไปของการมีส่วนร่วม คือ การพัฒนาการศึกษา แต่จุดมุ่งหมายเฉพาะของการมีส่วนร่วมคืออะไร เช่น เพื่อกำหนดนโยบายวางแผนปฏิบัติการ การบริหารบุคคล และสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น

2. ใครควรเข้าร่วม เมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วมแล้วประเด็นต่อไปที่จะต้องพิจารณา คือ ผู้ที่ควรจะมีส่วนร่วม นั่นคือ การพิจารณาบุคคลที่เหมาะสมกับภารกิจที่จะต้อง

¹ธรรมรส โชติคุณุชร, “การบริหารแบบมีส่วนร่วม”, *ประมวลสาระวิชาทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติในการบริหารการศึกษา* หน่วยที่ 9-12, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2546), หน้า 228.

²ประยูร สุวรรณโกตา, *การบริหารแบบมีส่วนร่วม*, (กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารการพิมพ์, 2536), หน้า 17.

³เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ “ปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา” ใน*ประมวลสาระวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา* หน่วยที่ 7, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2537), หน้า 214-215.

ปฏิบัติ องค์ประกอบที่จะต้องพิจารณาในการเลือกบุคคล เช่น ความรู้และทักษะ ความสามารถที่จะทำประโยชน์ และมีเวลาพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วม

3. ร่วมเรื่องอะไร ในแต่ละภารกิจหลักของการมีส่วนร่วมนั้น จะมีภารกิจย่อยๆ ด้วย เช่น ถ้าภารกิจหลักคือการบริหารบุคคล ภารกิจย่อยต่างๆ อาจประกอบด้วย การสรรหา การเลื่อนชั้น เลื่อนตำแหน่ง การพัฒนาบุคลากร เป็นต้น ดังนั้น ในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหาร การศึกษา ควรจะพิจารณาว่าเรื่องอะไรที่ประชาชนควรจะมีส่วนร่วม

4. ร่วมอย่างไร การมีส่วนร่วมนั้นมีหลายวิธี ทั้งการมีส่วนร่วมทางตรงและการมีส่วนร่วมทางอ้อม รูปแบบของการมีส่วนร่วมมีหลายวิธีเช่นกัน เช่น ร่วมเป็นกรรมการร่วมเสนอความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นผู้อุปถัมภ์ หรือสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ เป็นผู้อำนวยการความสะดวก หรือร่วมในการแสวงหาทรัพยากรการบริหาร เป็นต้น รูปแบบหรือวิธีการมีส่วนร่วม จำเป็นจะต้องเหมาะสม และสอดคล้องกับบุคคล และภารกิจ

5. ร่วมมากน้อยเพียงใด เป็นการพิจารณาปริมาณของการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรจะมีส่วนร่วมในการบริหารในปริมาณที่เหมาะสมกับภารกิจ ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม (Pseudo-Participation) เช่น การมีส่วนร่วมแต่ในนาม หรือการมีส่วนร่วมที่มากเกินไป (Excessive Participation) เช่น ร่วมหรือยุ่งทุกเรื่อง ก็เป็นอันตรายสำหรับการมีส่วนร่วม การบริหาร การศึกษาอาจแบ่งออกเป็นระดับสูง กลางและต่ำ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารแต่ละระดับ อาจมีปริมาณที่มากน้อยแตกต่างกัน สมาคมนานาชาติเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน (International Association for Public Participation: IAP2) ซึ่งเป็นสถาบันฝึกอบรมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีชื่อเสียงของสหรัฐอเมริกา ได้จัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 5 ระดับ¹ คือ

5.1 การมีส่วนร่วมในระดับให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด บทบาทของประชาชนมีน้อยมาก เพียงแต่รับทราบว่า เกิดอะไรที่ไหน ดังนั้น รูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นนี้อยู่ในลักษณะการให้ข้อมูลทางเดียว จากรัฐสู่ประชาชน เช่น การจัดทำสื่อเผยแพร่ การทำวารสาร การจัดทำป้าย การพาชมสถานที่จริง การใช้สื่อวิทยุ และโทรทัศน์ ถึงแม้การให้ข้อมูลจะอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมต่ำ แต่การให้ข้อมูลเป็นสิ่งที่จำเป็นมากต่อการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้น เพราะถ้าประชาชนไม่ทราบข้อมูลที่ครบถ้วน การตัดสินใจที่สมเหตุสมผลก็ไม่เกิดขึ้น

---

¹พัชรีย์ ลิ่วโรต สโภารัตน์ จารุสมบัติ และอรทัย กักผล, คู่มือและเทคนิคการบริหารจัดการสมัยใหม่ ตามแนวทางการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี: การเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารราชการแผ่นดิน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาระบบราชการ, 2548), หน้า 17-18.

5.2 การมีส่วนร่วมในระดับหารือ (Consult) เป็นลักษณะการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริง การแสดงความรู้สึก และความคิดเห็นในการประกอบการตัดสินใจ ดังนั้น ประชาชนจะมีบทบาทในการให้ข้อมูล การตัดสินใจเป็นของหน่วยงานภาครัฐ รูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ เช่น การสำรวจความคิดเห็น การประชุมสาธารณะ

5.3 การมีส่วนร่วมในระดับเข้ามามีบทบาท (Involve) เป็นลักษณะการให้ประชาชนมีส่วนร่วมทำงานตลอดกระบวนการตัดสินใจ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และข้อมูลระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างจริงจัง มีจุดมุ่งหมายชัดเจน ข้อมูลความคิดเห็นของประชาชน จะสะท้อนออกมาในทางเลือกต่างๆ รูปแบบการมีส่วนร่วมขั้นนี้ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนขั้นนี้ ใกล้เคียงกับการมีส่วนร่วมในระดับความร่วมมือ เพียงแต่รูปแบบการมีส่วนร่วมแบบร่วมมือมีลักษณะกิจกรรมถาวรกว่าการมีส่วนร่วมในขั้นนี้

5.4 การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ (Collaboration) เป็นการให้บทบาทของประชาชนในระดับสูง โดยประชาชนและภาครัฐจะทำงานร่วมกันในกระบวนการของการตัดสินใจ ฉะนั้น ความคิดเห็นของประชาชนจะสะท้อนออกมาในการตัดสินใจค่อนข้างสูงรูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นนี้ เช่น คณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน และคณะที่ปรึกษาฝ่ายประชาชน

5.5 การมีส่วนร่วมในระดับให้อำนาจแก่ประชาชน (Empower) เป็นขั้นที่ให้บทบาทแก่ประชาชนในระดับสูงที่สุด เพราะประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ รัฐจะดำเนินการตามการตัดสินใจนั้น รูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นนี้ที่รู้จักกันดี ก็คือ การลงประชามติ และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยกระบวนการระชาคมอยู่ในขั้นนี้ เพราะทั้งสองกรณีเป็นการให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ และภาครัฐดำเนินการตามผลการตัดสินใจ ภาครัฐมีบทบาทในการจัดหาข้อมูล สร้างความเข้าใจแก่ประชาชน และนำเสนอทางเลือก เพื่อให้ประชาชนตัดสินใจ ซึ่งประเด็นที่จะให้ประชาชนตัดสินใจ มักเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง ประโยชน์ของการตัดสินใจในขั้นนี้ คือ การสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ความเข้าใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน

ในขณะที่สมยศ นาวิการ¹ ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการตัดสินใจ เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของบุคคล ให้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการแก้ปัญหา ผู้บริหารแบ่งอำนาจหน้าที่การบริหารให้เข้ากับผู้ได้บังคับบัญชาและผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในการตัดสินใจขององค์กร

จากการที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นการที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชา ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีอิสระในการทำงาน ตลอดจนมีสิทธิ

¹สมยศ นาวิการ, การบริหารแบบมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, 2545), หน้า 1.

เสนอแนะความคิดเห็นเพื่อร่วมแก้ปัญหา ช่วยให้ผู้บริหารและหน่วยงานมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพเชิงความคาดหวังจากการร่วมปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และการสร้างความคาดหวังร่วมกัน การมีส่วนร่วมในองค์การ เป็นปัจจัยในการบริหารที่เกิดขึ้นได้ทุกระดับขององค์การ เพราะการมีส่วนร่วมในแต่ละระดับจะมีบทบาทที่ร่วมปฏิบัติได้มากน้อยต่างกัน แม้การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ก็เป็นส่วนของการมีส่วนร่วมที่เป็นพื้นฐานของการมีส่วนร่วมอย่างมาก เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของบุคลากรทุกฝ่ายจะช่วยลดการต่อต้าน เพราะบุคลากรจะต้องรับและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเป็นแรงจูงใจให้ผู้ที่บังคับบัญชาเกิดความพึงพอใจทำให้มีผลการปฏิบัติงานสูงขึ้น

2.5 การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2.5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การบริหารที่ผู้ที่อยู่ในระดับล่างขององค์กรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับองค์กรและงานที่ทำร่วมกับผู้บริหารระดับสูง¹ การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง รูปแบบของความเกี่ยวข้องผูกพันร่วมกัน (Involvement) ของสมาชิกในการประชุมปรึกษาหารือ เพื่อการตัดสินใจและควบคุมการทำงานร่วมกัน² การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการของการให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญของพวกเขาในการแก้ปัญหาการบริหารที่สำคัญ³ การบริหารโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารราชการ หมายถึง กิจกรรมที่หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการบริหารราชการต่างๆ ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล⁴

การมีส่วนร่วม หมายถึง การได้แสดงความคิดเห็น การได้รับทราบข้อมูลการได้ร่วมดำเนินการ การมีส่วนร่วมเป็นการแสดงถึงสิทธิ การจะมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับศักยภาพในการเข้ามามีส่วนร่วม (Evolving Capacity) การมีส่วนร่วมเป็นการแสดงถึงสิทธิ 4 ด้าน

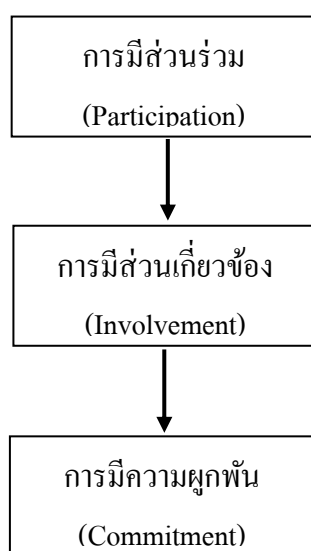
¹Massarik, Fred, **Participative Management**, (New York: Pergamon Press, 1983), P. 2.

²เอกชัย กี่สุขพันธ์, **การบริหารทักษะและการปฏิบัติ**, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, 2538), หน้า 237.

³สมยศ นาวิการ, **การบริหารแบบมีส่วนร่วม**, หน้า 1.

⁴พัชรี สิโรต สโภรัตน์ จารุสมบัติ และอรทัย กักผล, **คู่มือและเทคนิคการบริหารจัดการสมัยใหม่** ตามแนวทางการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี: การเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารราชการแผ่นดิน, หน้า 10.

คือ สิทธิในการได้รับฟัง รับทราบ สิทธิในการนำเสนอข้อมูล สิทธิในการร่วมดำเนินการ และสิทธิในการร่วมในการตัดสินใจ¹ เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์² ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมทั้งในกระบวนการตัดสินใจ หรือในกระบวนการบริหาร ควรให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์กรนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ในการดำเนินการหรือปฏิบัติการกิจต่างๆ ขององค์กร การที่บุคคล มีส่วนเกี่ยว ข้องในกิจกรรมต่างๆ ย่อมทำให้บุคคลมีความผูกพัน (Commitment) ต่อกิจกรรมนั้น และมีความผูกพันต่อองค์กรในที่สุด จึงเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมทำให้เกิดการมีความเกี่ยวข้อง และมีความเกี่ยวข้องก่อให้เกิดความผูกพัน ดังแสดงไว้ตามภาพที่ 2.1

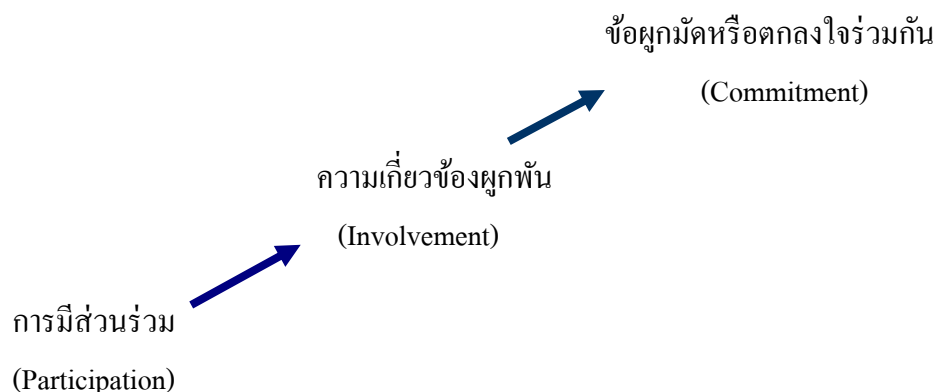
รูปภาพที่ 2.1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วม การมีส่วนเกี่ยวข้อง และการมีความผูกพัน
ที่มา: เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, ปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา. 2537, หน้า 183.

ในขณะที่เอกชัย กี่สุขพันธ์³ ได้ให้ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง รูปแบบของความเกี่ยวข้องผูกพันร่วมกัน (Involvement) ของสมาชิกในการประชุมหรือเพื่อตัดสินใจและควบคุมการทำงานร่วมกัน ซึ่งระดับของความผูกพันดังกล่าวจะเห็นชัดเจนดังภาพที่ 2.2

¹Save the Children Sweden, **SEAP Regional Workshops on Good Practices-A Child Rights Programming Perspective**, (Bangkok: Save the Children Sweden, 2005), P. 14.

²เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, **ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา**, หน่วยที่ 7, หน้า 182-183.

³เอกชัย กี่สุขพันธ์, **การบริหารทักษะและการปฏิบัติ**, พิมพ์ครั้งที่ 3, หน้า 237.

รูปภาพที่ 2.2 แสดงระดับของความผูกพัน

Cohen and Uphoff¹ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในทัศนะของการพัฒนาชนบทว่าการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับประชาชนจะต้องประกอบไปด้วย 4 แบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ซึ่งอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ระยะเริ่มการตัดสินใจช่วงกิจกรรม และตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ซึ่งอาจจะไปในรูปของการเข้าร่วมโดยการให้การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและร่วมมือรวมทั้งเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ทางด้านวัตถุ ทางสังคม หรือส่วนตัว
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งนับเป็นการควบคุมและการตรวจสอบการดำเนินการทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

White² กล่าวว่า การมีส่วนร่วม ประกอบไปด้วย 4 มิติ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการดำเนินการ
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ประกอบ กุลเกลี้ยง¹ ได้กล่าวถึง การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ วิธีการบริหารหรือรูปแบบการตัดสินใจ ซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการทำงานในองค์กร สิ่ง

¹Cohen, M John and Uphoff, T Norman. 1980, "Participation's Place in Rural Development: Seeking Charity through Specify", **Word Development**, 8 (March) p. 219,

²ถัดดา ผลวัฒน์, องค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ครุสภาลาดพร้าว, 2544), หน้า 10.

สำคัญที่สุดของผู้บริหาร คือ การตัดสินใจ ในประเทศโลกเสรี เชื่อเรื่องความเสมอภาค และประชาธิปไตย เชื่อว่าถ้าเอาวิธีการนี้มาใช้กับการบริหารแล้วจะช่วยเพิ่มความพึงพอใจ และแรงจูงใจให้ผู้ร่วมงาน การตัดสินใจทั่ว ๆ ไปมี 4 ระดับ คือ

1. ตัดสินใจด้วยผู้บริหารเอง
2. ปรีกษาผู้ร่วมงาน ในที่สุดผู้บริหารตัดสินใจ
3. ตัดสินใจร่วมกัน
4. ผู้บริหารมอบหมายให้ผู้อื่นไปตัดสินใจ

เมตต์ เมตต์การ์ณจิต² กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามผล การเปิดโอกาสให้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับประโยชน์ในด้านการนำเอาความรู้ ความสามารถ (Talent) และทักษะ (Skill) ของคนในองค์กรหรือท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

จากความหมาย การมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้สรุปความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง วิธีการบริหารที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานเข้าร่วมกันวางแผน ตัดสินใจ ติดตามผลและร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานร่วมกันด้วยความสมัครใจ โดยการใช้ความรู้ ความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์ ความเชี่ยวชาญ และทรัพยากรร่วมกันในการแก้ปัญหา พัฒนางาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งเมื่องานประสบความสำเร็จย่อมหมายถึง การได้การยอมรับนับถือ การยกย่องชมเชย การได้รับการไว้วางใจจากเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา และบุคคลอื่น ซึ่งมีความหมายกับการมีส่วนร่วมในการทำงานมาก

2.5.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

อนงค์ อนันตริยเวช³ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการใช้แนวคิดของการบริหารเชิงระบบ และเน้นความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ โดยการ

¹ประกอบ กุลเกลี้ยง, “การบริหารโดยองค์คณะบุคคล”, ชุดฝึกอบรมผู้บริหาร: ประมวลสาระ. (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2545), หน้า 27.

²เมตต์ เมตต์การ์ณจิต, การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและข้าราชการ, (กรุงเทพมหานคร: บั๊คพอยท์, 2553), หน้า 16.

³อนงค์ อนันตริยเวช, การมีส่วนร่วมในการบริหารมหาวิทยาลัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยไทย, หน้า 25.

พิจารณาว่าทรัพยากรมนุษย์เป็นทรัพยากรหลักที่สำคัญของระบบการศึกษา ที่จะทำให้การบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพและยังได้ศึกษาแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านแล้ว สรุปความสำคัญของการบริหารที่มุ่งให้ทุกคนมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. การบริหารแบบมีส่วนร่วมมีลักษณะเด่น คือ เป็นการสร้างความไว้วางใจ และเชื่อมั่นในบุคลากร การสื่อสารเป็นไปโดยอิสระ เปิดกว้างให้มีการโต้แย้งกันอย่างเปิดเผยและมีการเห็นพ้องต้องกัน (Consensus)
2. ผู้บริหารสามารถกระตุ้นใจให้ผู้บังคับบัญชาเกิดกำลังใจการปฏิบัติงาน โดยการให้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาของสถานศึกษาก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อสถานศึกษา
3. การตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ กระทำได้โดยบุคลากรในทุกระดับของสถานศึกษา
4. เป็นการเปิดโอกาสให้บุคลากรในสถานศึกษามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย และการดำเนินงานของสถานศึกษา
5. การควบคุมงานสามารถกระจายไปในหมู่ผู้ปฏิบัติ โดยการให้ควบคุมกันเอง เพื่อเน้นการแก้ปัญหา สามารถหลีกเลี่ยงการตำหนิ
6. ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้การทำงานมี ผลงานสูงสุด และสำเร็จตามเป้าหมาย
7. มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างการอภิปรายในที่ประชุม เป็นการขจัด แนวคิดที่ขาดเหตุผล และไม่เหมาะสมให้หมดไป
8. การบริหารแบบมีส่วนร่วมจะมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อเมื่อบุคลากรในสถานศึกษาที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในแขนงต่าง ๆ มีมุมมองที่แตกต่างกันในการแก้ปัญหาเดียวกัน

อมเรศ ศิลาอ่อน¹ ได้กล่าวถึงความสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาประการหนึ่ง คือ ให้ทุกสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การศึกษาของชาติไม่ควรถือว่าเป็นภารกิจผูกขาดของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง เพราะเมื่อหน่วยงานอื่นของสังคม หรือส่วนอื่นไม่มีส่วนร่วมเขาก็ละทิ้ง และไม่สนใจภารกิจด้านการศึกษา พ่อแม่เห็นว่าหน้าที่หล่อหลอมเยาวชนเป็นภารกิจของครู เขาก็ไม่ต้องทำหน้าที่ ยกภารกิจทั้งหมดให้ครู เมื่อเด็กอยู่ที่บ้านก็ไม่สอนเด็กเพิ่มเติมเพราะคิดว่าครูสอน

---

¹อมเรศ ศิลาอ่อน, มิติใหม่ในการจัดการศึกษากับบทบาทสหภาพการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แห่งชาติ, เล่มที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, 2543), หน้า 83-84.

หมดแล้ว เรื่องเช่นนี้เกิดขึ้นจริงในทุกวันนี้ แต่ถ้าเผยแพร่แนวคิดไปว่าการศึกษาคือเรื่องของการจะพัฒนาลูกไม่ใช่ยกหน้าที่ให้เป็นของครูแต่เพียงผู้เดียว ทุกกระทรวง ทุกกรม ทุกคนในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พ่อแม่ต้องมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาของคนรุ่นต่อไป เพราะคุณภาพและสมรรถภาพของคนเหล่านี้จะกำหนดชะตากรรมของชาติในอนาคต

สุรพล นิติไกรพจน์¹ ได้กล่าวถึงเรื่องของการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ให้กับท้องถิ่นว่า กฎหมายการศึกษาแห่งชาติได้เตรียมกลไกเอาไว้แล้ว ในอนาคตท้องถิ่นจะต้องเข้ามารับผิดชอบการศึกษา ขั้นแรกจึงให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม จากนั้นพัฒนาไปสู่การที่เขาเอาไปทำเองหรือมารับไปทำก็ได้ โดยในกรอบของการจัดระบบบริหารเขตพื้นที่ได้เตรียมเรื่องนี้ไว้ชัดเจน คือกำหนดให้ตัวแทนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมเป็นกรรมการบริหารเขตพื้นที่ มาร่วมเป็นกรรมการบริหารโรงเรียน กำหนดให้ท้องถิ่นมีบทบาทสนับสนุนงบประมาณหรือแผน หรือนโยบาย หรือคน หรือสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับโรงเรียนที่อยู่ในท้องถิ่นได้ และทั้งหมดนี้อยู่ในกฎหมาย ขั้นตอนและแผนการการกระจายอำนาจด้วย ตามกฎหมายการเข้ามามีส่วนร่วมไม่ใช่เข้ามานั่งเฉยๆ แต่จะมีอำนาจในการบริหารโรงเรียน ในการตัดสินใจเรื่องงบประมาณ จากการที่ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในเรื่องการศึกษาท้องถิ่นจะเข้มแข็งขึ้นมา ได้เรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการ มีประสบการณ์ตรงในการที่จะดำเนินงานของตนเองไปในอนาคตอาจจะตั้งโรงเรียนขึ้นมาเองได้

กระทรวงศึกษาธิการ รัฐสภาแคนาดา² ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครอง และชุมชนว่า เมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาเกิดขึ้นความจำเป็นที่จะให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่นก็มีความสำคัญเพิ่มขึ้น การพิจารณาหา นโยบายแบบโครงสร้างที่เหมาะสมต่อการมีส่วนร่วมนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะให้บุคคลต่าง ๆ เข้ามาปรึกษาหารืออย่างจริงจัง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนจึงนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา

ส่วน Hirsch³ ได้จำแนกความสำคัญของการมีส่วนร่วมตามลักษณะของจุดเด่นไว้ 3 ด้าน คือ

¹สุรพล นิติไกรพจน์, “ทิศทางการบริหารกระทรวงใหม่” สารปฏิรูป, (3 กุมภาพันธ์ 2544), หน้า 67.

²กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาเพื่อศตวรรษใหม่, แปลจาก Structuring Public Education for the new Century, โดย ปราโมทย์ พิณพิมาย และวันทนีย์ ไทยเที่ยง, (กรุงเทพมหานคร: ที. พี. พรินท์, 2542), หน้า 22.

³Hirsch, Stuart, 1996, *Essential Strategies of Argument*, (Boston: Allyn & Bacon, 1996), P. 185-186.

1. ด้านบริบท (Context) เป็นการมีส่วนร่วมเป็นการนำคนไทยในท้องถิ่นที่รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อมทาง ภายภาพของชุมชนอย่างแท้จริง ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ทำให้สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพ

2. ด้านการปฏิบัติ (Practical) เป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทำให้คนไทยมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา และทำให้ประชาชนมีโอกาสใช้ความสามารถในการร่วมกันทำงาน ทั้งในรูปของความคิด การตัดสินใจ และการกระทำอย่างเต็มที่ รวมทั้งมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นเจ้าของชุมชน และต้องการร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน มากกว่าการนำโครงการที่กำหนดทุกอย่างไว้เรียบร้อยแล้วมาใช้ในชุมชนซึ่งจะทำให้คนในชุมชนปฏิเสธและหลีกเลี่ยงที่จะให้ความร่วมมือ

3. ด้านจิตใจ (Moral) เป็นการมีส่วนร่วมทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกที่ตนเองมีสิทธิในการตัดสินใจ ในสิ่งที่เกี่ยวข้อง และส่งผลต่อวิถีชีวิตของตน

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมนับว่ามีความสำคัญหากผู้ร่วมงาน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องอื่น มีความเห็นชอบและยอมรับก็จะทำให้ทราบถึงข้อมูลและข้อเท็จจริง เป็นการสร้างจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของ ก่อให้เกิดการควบคุมตรวจสอบ เกิดภาวะผู้นำ เพิ่มพูนทรัพยากรและการร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพของสังคมและและสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและท้องถิ่น

2.5.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วม

กรมสามัญศึกษา¹ ได้ให้คำจำกัดการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นวิธีการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในการทำงานร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษา ทั้งในระดับเขตพื้นที่ การศึกษาและสถานศึกษา ประเด็นสำคัญของการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานประกอบด้วย

1. ใครควรมีส่วนร่วม คือ บุคคลที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่นประกอบด้วยบุคลากรทางการศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชนและนักเรียน บุคคลดังกล่าวคือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

2. มีส่วนร่วมในเรื่องอะไร พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 บัญญัติไว้ในมาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ (หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน) งบประมาณ (การ

¹กรมสามัญศึกษา, คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: กรมสามัญศึกษา, 2544), หน้า 21.

บริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน) การบริหารงานบุคลากร และการบริหารทั่วไปไปยัง คณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง

3. มีส่วนร่วมอย่างไร งานแต่ละด้านมีแผนพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ส่วน ได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในวงจรการทำงาน (PDCA-Cycle) ประกอบด้วย มีส่วนร่วมในการ วางแผน (Plan) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Do) มีส่วนร่วมในการกำกับตรวจสอบ (Check) มีส่วน ร่วมในการประเมิน และสะท้อนผลงานที่ดำเนิน (Action)

4. มีส่วนร่วมในระดับใด มีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการ คือ มีส่วนร่วม ในการตัดสินใจในการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามและประเมินผล การตัดสินใจจะต้อง อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียม

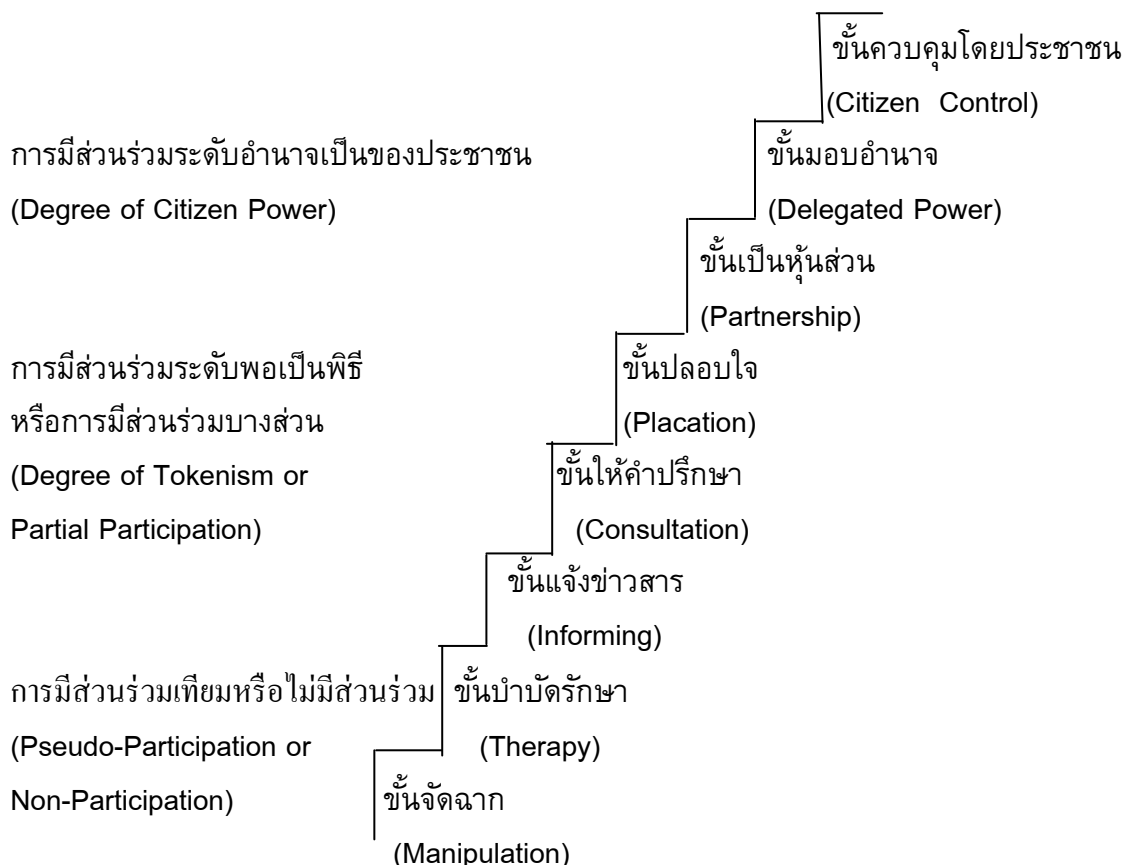
5. สาระของการมีส่วนร่วม คืออะไร การมีส่วนร่วมใจการบริหารและการ จัดการเกี่ยวกับงานด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และงานด้านบริหารทั่วไป

Arnstien¹ เห็นว่าการมีส่วนร่วมจะลักษณะมากน้อยเพียงใด ให้พิจารณาว่าผู้นำ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการใช้อำนาจและมีบทบาทในการควบคุมได้เท่าใด ซึ่งเป็น ข้อบ่งบอกถึงภาวะผู้นำที่เป็นประชาธิปไตย (Democratic Leadership) ว่ามีสูงหรือต่ำ Arnstien ได้ ใช้อำนาจการตัดสินใจเป็นเกณฑ์ในการบ่งบอกการมีส่วนร่วม โดยสรุปเป็นขั้นบันได (Participation Ladder) 8 ขั้น และใน 8 ขั้น จัดได้เป็น 3 กลุ่ม หรือ 3 ประเภท ดังนี้

---

¹เมตต์ เมตต์การ์ณจิต, การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นและข้าราชการ, หน้า 19-22.

1. การมีส่วนร่วมเทียม หรือไม่มีส่วนร่วม
2. การมีส่วนร่วมพอเป็นพิธี หรือร่วมเพียงบางส่วน
3. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือมีอำนาจและบทบาทมาก

รูปภาพที่ 2.3 แสดงบันไดของลักษณะการมีส่วนร่วม

(ที่มา: ดัดแปลงจาก Journal of the American Institute of Planners, July 1969 : 216)

จากรูปภาพที่ 2.3 บันไดขั้นที่ 1-2 รวมเรียกว่า ขั้นการมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม หมายถึง ประชาชนยังไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริง

บันไดขั้นที่ 3-5 รวมเรียกว่า ขั้นการมีส่วนร่วมระดับพอเป็นพิธีหรือการมีส่วนร่วมบางส่วน หมายถึง เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมได้ในบางส่วนหรือบางเรื่องเท่านั้น เพราะบางส่วนผู้มีอำนาจเต็มสงวนเอาไว้แต่ก็นับว่ายังดีกว่าขั้นที่ 1-2

บันไดขั้นที่ 6-8 รวมเรียกว่า ขั้นการมีส่วนร่วมระดับอำนาจของประชาชน ซึ่งเป็นระดับที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากโดยพัฒนาจากขั้นที่ 6, 7 จนถึงขั้นที่ 8 ชั้นควบคุมโดยประชาชนเป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของประชาชนโดยตรงหรือผ่านตัวแทน

บันไดแต่ละขั้นมีรายละเอียดดังนี้

1. ขั้นจัดฉาก (Manipulation) เป็นการเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมหนึ่งๆ โดยมีได้มุ่งหวังจะเข้ามาเพื่อมีส่วนร่วมในการบริหาร แต่แฝงพฤติกรรมไว้เพียงเพื่อต้องการแสดงหรืออวดตนเองให้คนอื่นสนใจหรือรู้จักเท่านั้น คล้ายกับการจัดฉากแสดง บางท่านเรียกขั้นเป็นหุ่นเชิด
2. ขั้นบำบัดรักษา (Therapy) เป็นพฤติกรรมที่ผู้นำมีความมุ่งหวังที่จะให้ทุกคนเชื่อฟังและปฏิบัติตามที่ผู้นำต้องการคล้ายๆ กับหมอรักษาคนไข้ เมื่อวินิจฉัยโรคแล้วก็สั่งยาให้รับประทานและให้พักผ่อน คนไข้จะต้องปฏิบัติตามอย่างเดียว
3. ขั้นแจ้งข่าวสาร (Informing) เป็นลักษณะที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารเพียงเล็กน้อย คล้ายกับเมื่อมีการประชุมประชาชนในที่ประชุมจะเป็นผู้พูดเพื่อชี้แจงนโยบาย วิธีการดำเนินงาน เป้าหมาย ฯลฯ เป็นส่วนใหญ่เพียงผู้เดียว แต่จะเปิดโอกาสให้ที่ประชุมซักถามข้อสงสัยในตอนท้ายแล้วก็ปิดการประชุม ซึ่งจะเป็นลักษณะเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ที่มีหน้าที่คอยชี้แจงตอบคำถามของผู้มาติดต่องานเท่านั้น ไม่มีการเสวนากันไปมากกว่านี้
4. ขั้นให้คำปรึกษา (Consultation) เป็นการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้เหมือนกับการนิเทศงานของผู้บริหารหรือหัวหน้างาน เมื่อผู้ร่วมงานแสดงความคิดเห็นอะไร ผู้บริหารจะรับฟังแต่จะปฏิบัติตามหรือไม่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมมากกว่าขั้นแจ้งข่าวสาร (Informing)
5. ขั้นปลอบใจ (Placation) เป็นลักษณะที่ผู้นำทำท่าทีว่าเห็นด้วย มีท่าทีคล้อยตาม มีความเห็นใจหรือกระตือรือร้นที่จะทำตามข้อเสนอแนะของผู้ตาม คล้ายๆ กับการปลอบใจให้กำลังใจผู้มีปัญหา แต่ในส่วนลึกมิได้เห็นด้วยกับข้อเสนอแนะนั้นๆ เลย ซึ่งอาจเป็นเพราะข้อเสนอแนะนั้นไม่ตรงกับแนวความคิดของผู้บริหารก็ได้
6. ขั้นเป็นหุ้นส่วน (Partnership) เป็นการมีส่วนร่วมที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันตัดสินใจ คล้ายๆ กับการดำเนินกิจกรรมของห้างหุ้นส่วน
7. ขั้นมอบอำนาจ (Delegated Power) เป็นการที่ผู้มีอำนาจมอบอำนาจหน้าที่ให้ผู้ตามปฏิบัติงานแทน การมอบอำนาจเช่นนี้ผู้ปฏิบัติงานมีอำนาจหน้าที่เท่ากับผู้มีอำนาจทุกประการ และมีอิสระในการแสดงความสามารถได้อย่างเต็มที่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้รับมอบอำนาจเป็นที่ไว้วางใจของผู้บริหาร นับว่าเป็นการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมการบริหารมากขึ้น
8. ขั้นควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control) เป็นลักษณะที่ผู้นำเปิดโอกาสให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในกระบวนการบริหารอย่างแท้จริง มีอำนาจและบทบาทหน้าที่ในองค์กรมากที่สุด บางท่านเรียกขั้นนี้ว่า ขั้นมีอำนาจและควบคุม (Power and Control)

กล่าวโดยสรุป ลักษณะการมีส่วนร่วมประเภทนี้ พิจารณาจากพฤติกรรมของผู้นำว่า เปิดโอกาสให้ผู้ตามมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด หรือมอบอำนาจการมีส่วนร่วมเท่าใด เป็นการพิจารณาถึงระดับของการมีส่วนร่วมซึ่งเป็น 8 ขั้นดังกล่าว จากลักษณะการมีส่วนร่วม เห็นได้ว่า ระดับการมีส่วนร่วมจะมีจากน้อยไปถึงมากที่สุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบทบาทและรูปแบบของภาวะผู้นำ ซึ่งแสดงได้ดังนี้

ผู้นำใช้อำนาจมาก (เผด็จการ)	การจัดการฉ้อฉล (Manipulation)	มีส่วนร่วมน้อย หรือแทบไม่มีส่วนร่วม
	การบำบัดรักษา (Therapy)	
ผู้นำค่อนข้าง เป็นประชาธิปไตย	การแจ้งข่าวสาร (Informing)	มีส่วนร่วมเล็กน้อย
	การให้คำปรึกษา (Consultation)	
	การปลอบใจ (Placation)	
ผู้นำแบบประชาธิปไตย	การเป็นหุ้นส่วน (Partnership)	มีส่วนร่วมมาก
	การมอบอำนาจ (Delegated Power)	
ผู้นำแบบ ประชาธิปไตยในอุดมคติ	การควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control)	มีส่วนร่วมมากที่สุด

รูปภาพที่ 2.4 แสดงระดับการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Arnstien

อकिन รพีพัฒน์¹ ได้กล่าวถึง รูปแบบของการมีส่วนร่วม ซึ่งจำแนกได้ 3 ประการ ตามลักษณะของการมีส่วนร่วม คือ

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน

เช่น กรรมการของกลุ่ม หรือชุมชน

¹อकिन รพีพัฒน์, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาวิจัยและเผยแพร่ข้อมูลชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538), หน้า 188.

3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ ผู้แทนของประชาชน เช่น สถาบัน หรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมเมื่อไหร่ก็ได้ตลอดเวลา

จึงสรุปได้ว่า รูปแบบของการมีส่วนร่วมนั้นจะเกิดจากผลกระทบของบุคคล สังคม ชุมชน ท้องถิ่น และโรงเรียน ซึ่งจะเป็นการแลกเปลี่ยนปัจจัยพื้นฐานและมอบประโยชน์แก่ กันตามที่ต้องการ จึงพิจารณาการมีส่วนร่วมใน 2 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมในเชิงกระบวนการ โดยจะมีขั้นตอนในการร่วมกันปฏิบัติภารกิจดังนี้ การวางแผน การปฏิบัติงาน/ปฏิบัติตามแผน การ ตรวจสอบการปฏิบัติงาน และการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา และการมีส่วนร่วมในเชิงปริมาณ หรือ ระดับของการมีส่วนร่วม โดยจะเริ่มจากน้อยไปหามาก ดังนี้ การเป็นผู้ให้การสนับสนุน การเป็นที่ ปรีกษา การมีส่วนร่วมครั้งเดียว การมีส่วนร่วมบางโอกาส การเป็นผู้ร่วมงาน และการเป็นผู้นำ ซึ่ง ในสภาพความเป็นจริงทั้ง 2 รูปแบบอาจจะเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน หรือต่อเนื่องกันก็ได้

2.5.4 องค์ประกอบหลักของการมีส่วนร่วม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่ง พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 กำหนดให้ผู้ปกครอง ชุมชน เอกชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยจะสำเร็จตาม เจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้ได้ นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ที่สำคัญ¹ คือ

1. สถานศึกษา โดยเฉพาะผู้บริหารจะต้องมีวิสัยทัศน์ ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ทางการศึกษา จะต้องเปิดใจกว้างและคิดว่าสถานศึกษามีใช่แหล่งความรู้เพียงแห่งเดียว แต่ความรู้ที่ อยู่ล้อมรอบสถานศึกษานั้นมีอยู่อีกมากมาย การยอมรับว่าภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นมีคุณค่าจะเป็น หนทางที่ทำให้สถานศึกษาเปิดรับการบูรณาการระหว่างภูมิความรู้ของสถานศึกษาและภูมิความรู้ จากชาวบ้านเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ในเรื่องนี้จะเห็นได้ว่าสถานศึกษาที่สอนด้าน เทคโนโลยีได้มีการประดิษฐ์เครื่องใช้สอดคล้องกับการดำรงชีพ เช่น ท้องที่บางแห่งปลูกมะม่วงหิม พานต์มาก นักศึกษาจึงได้คิดค้นเครื่องกะเทาะเมล็ดมะม่วงหิมพานต์และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ ในท้องถิ่น เป็นต้น สำหรับด้านครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษานั้น ต่อไปจะต้องมีใบ ประกอบวิชาชีพ หรือเรียกว่า “ครูมืออาชีพ” ดังนั้น ครูอาจารย์จะต้องมีการพัฒนาความรู้อยู่เสมอ

2. คณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการปฏิรูปการศึกษา ใ้บรรลุเป้าหมาย ในเรื่องนี้ทางราชการจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้มีความรู้เกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ เพราะเท่าที่ค้นพบจากการวิจัย คณะกรรมการสถานศึกษายังไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของ

¹ รมตต์ รมตต์การุณจิต, การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม: ประชาชน องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นและราชการ, หน้า 55-57.

คนดีพอและการคัดเลือกสรรหาบุคคลดังกล่าว จะต้องได้ผู้ที่สมัครใจและมีความเข้าใจในการศึกษา ซึ่งถ้าหากได้คณะกรรมการสถานศึกษาที่มีคุณภาพ ก็จะเป็นส่วนผลักดันให้การมีส่วนร่วมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับชุมชน มีข้อมูลและทราบความต้องการของชุมชนดีพอ ซึ่งย่อมจะมองเห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ การจัดการศึกษาในอนาคตจะเป็นเรื่องของทุกคน ไม่ใช่เรื่องของทางราชการแต่เพียงฝ่ายเดียวเหมือนแต่ก่อน เมื่อเป็นเช่นนี้ คณะกรรมการสถานศึกษาจึงเป็นบุคคลสำคัญในการระดมสรรพกำลังในการศึกษา โดยเฉพาะเรื่องของกองทุนศึกษา

3. การเรียนการสอน ในการจัดเตรียมการสอนเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่จะต้องมีความพร้อมในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นบุคลากร อุปกรณ์ อาคารสถานที่ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างเสมอภาค สำหรับกระบวนการเรียนรู้จะต้องให้เด็กทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด นั่นคือการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สถานศึกษาจะต้องร่วมกับภาคเอกชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน จัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาใช้ภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ สถานศึกษาจะต้องมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาชุมชน อย่งไรก็ดี บุคคลภายนอกมีสิทธิ์ที่จะติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษา เช่น ผลการเรียน การใช้จ่ายเงิน การจัดกิจกรรม การบริหารสถานศึกษา และจะต้องมีการรายงานให้สาธารณชนทราบ โดยเฉพาะคณะกรรมการสถานศึกษามีหน้าที่ติดตามควบคุมกิจการของสถานศึกษาและจะต้องทำหน้าที่นี้ให้ดีที่สุด

4. หลักสูตรนับว่าเป็นหัวใจของการศึกษา เปรียบเสมือนเป้าหมายของการเดินทางหรือเข็มทิศของการศึกษา เพราะถ้าหลักสูตรไม่มีเข็มทิศในการเดินทางก็จะไม่ทราบว่าจุดหมายคืออะไร อยู่ที่ไหน กลายเป็นการไปอย่างไรจุดหมาย ดังนั้น หลักสูตรจะต้องได้มาตรฐานสากล ผู้ทำให้หลักสูตรได้มาตรฐาน นอกจากกระทรวงศึกษาธิการแล้ว สถานศึกษา ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา จะต้องเป็นผู้ร่วมกันพิจารณากำหนดหลักสูตรโดยยึดความต้องการของสังคมเป็นเกณฑ์ นอกจากนั้น การวัดผลจะต้องเที่ยงตรง ตลอดจนใช้สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัยซึ่งจะสอดคล้องกับการเรียนการสอน หลักสูตรที่ดีจะต้องมีการยืดหยุ่น เช่น มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนที่มาจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือประสบการณ์การทำงาน นอกจากนี้ การจัดทำหลักสูตรจะต้องคำนึงถึงสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

กล่าวโดยสรุป องค์ประกอบที่สำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ สถานศึกษารวมถึงบุคลากรของสถานศึกษาด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งรวมถึงสังคมทุกฝ่าย การจัดการเรียนการสอนและหลักสูตร ซึ่งทุกปัจจัยจะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กันจึงจะผลักดันให้การศึกษามีประสิทธิภาพ ครูที่ทำหน้าที่จะต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง โดยเฉพาะผู้บริหารเป็นบุคคลสำคัญที่จะต้องปรับเปลี่ยนการทำงานแบบดั้งเดิมมาเป็นการทำงานโดยวิธีใหม่ ให้ทันกับยุคของการเปลี่ยนแปลงเป็นตัวอย่างก่อนอันดับก่อน

2.5.4 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

อุทัย บุญประเสริฐ¹ ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่มีต่อการบริหารและการจัดการศึกษา โดยรวมมี ดังนี้

1. เป็นการระดมผู้เชี่ยวชาญและผู้มีประสบการณ์ มาร่วมกันจัดการศึกษาเปิดโอกาสให้ครูเจ้าหน้าที่และชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญของโรงเรียน
2. ขวัญและกำลังใจของครูดีขึ้น
3. เป็นการระดมทรัพยากรด้านการเงินและด้านวิชาการ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน
4. สร้างและสนับสนุนให้เกิดผู้นำทางการศึกษาใหม่ๆ ในทุกระดับ
5. เพิ่มปริมาณและคุณภาพการติดต่อสื่อสาร
6. สร้างความยืดหยุ่นในการทำงาน ทำให้เกิดการริเริ่มการมีโครงการใหม่ๆ ที่ตรงกับความต้องการของผู้เรียนมากขึ้น
7. การที่ครูและผู้บริหารมีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณ ทำให้เกิดแนวคิดทางการใช้งบประมาณโดยประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด
8. เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนในโรงเรียน ได้เสนอความคิดเห็นในการปรับปรุงการศึกษา
9. ชุมชนมีส่วนร่วมและมีสิทธิในการบริหารและจัดการศึกษาของโรงเรียน การบริหารและการตัดสินใจด้วยความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้

จากรายงานการสัมมนา เรื่อง กลยุทธ์การบริหารแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2543: 1) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

---

¹อุทัย บุญประเสริฐ, “การศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในรูปแบบของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน”, (กรุงเทพมหานคร: กุรุสภา, 2543), หน้า 49-50.

1. ได้ความคิดดีในการปฏิบัติงานและความเป็นไปได้
2. มีผลทางจิตวิทยา ทำให้เกิดการต่อต้านน้อยลงและเกิดการยอมรับมากขึ้น
3. เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารที่ดีกว่า แลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์การทำงานร่วมกัน ตลอดจนการเริ่มสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
4. ผู้ร่วมงานได้ใช้ความสามารถและทักษะในการทำงานร่วมกัน มีน้ำใจแลจงรักภักดีต่อองค์กรมากขึ้น
5. ผลการปฏิบัติงานดีขึ้น การตัดสินใจมีคุณภาพยิ่งขึ้น ส่งเสริมการปรับปรุงงานให้มากขึ้น และมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น

ธรรมรส โชติคุณุชร¹ ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการบริหารโดยการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. เมื่อผู้ร่วมงานใดมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลง เขาจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงแทนที่จะต่อต้านการเปลี่ยนแปลง
2. ความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้บังคับบัญชา จะมีความราบรื่นมากขึ้น ความไม่พอใจและการร้องทุกข์จะน้อยลง
3. ความผูกพันของบุคลากรกับองค์กรจะรู้สึกผูกพันมากขึ้น
4. บุคลากรจะไว้วางใจฝ่ายบริหารมากขึ้น เพราะบุคลากรรู้แรงจูงใจ และความต้องการของฝ่ายบริหาร
5. การบริหารผู้ใต้บังคับบัญชามีความง่ายขึ้น เพราะผู้ใต้บังคับบัญชายอมรับการเปลี่ยนแปลง และไว้วางใจฝ่ายบริหารมากขึ้น
6. การตัดสินใจทางการบริหารมีคุณภาพดีขึ้น
7. การติดต่อสื่อสารระหว่างองค์กรระดับสูงกับองค์กรระดับต่ำดีขึ้น
8. ก่อให้เกิดการสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ

ธงชัย สันติวงษ์² กล่าวถึงประโยชน์ของวิธีการจัดการโดยให้มีส่วนร่วมในการบริหารนั้น สรุปได้ดังนี้

---

¹ธรรมรส โชติคุณุชร, “การบริหารแบบมีส่วนร่วม” ประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติในการบริหารการศึกษา, หน่วยที่ 9-12, หน้า 230.

²ธงชัย สันติวงษ์, หลักการจัดการองค์กร, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2539), หน้า 138-139.

1. ช่วยให้มีโอกาสได้รับทราบข้อเท็จจริงของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ณ จุดปฏิบัติโอกาสที่จะช่วยแก้ไขปัญหา หรือตัดสินใจดำเนินการต่าง ๆ จะตรงกับสถานการณ์ที่เป็นจริงมากยิ่งขึ้น
2. ช่วยให้มีโอกาสได้รับข้อคิดเห็นใหม่ ๆ จากผู้ได้บังคับบัญชา ซึ่งจะส่งผลให้เกิดแนวทางดำเนินงานใหม่ ๆ ขึ้นมาอีกหลายอย่างก็ได้
3. ช่วยส่งเสริมและให้กำลังใจของลูกน้อง ให้มีโอกาสมมีส่วนร่วมและแสดงออกซึ่ง ความสามารถส่งผลให้ผู้บังคับบัญชามีขวัญและกำลังใจดีขึ้น
4. ช่วยให้เกิดการติดต่อสื่อสารที่ดีขึ้น ทำให้ความเข้าใจระหว่างผู้บริหารและผู้บังคับบัญชาเป็นไปด้วยดี ผู้บังคับบัญชาสามารถทำงานด้วยดีด้วยความสบายใจ

จากประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วม ที่กล่าวมาข้างต้น มีผลโดยตรงต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน กำลังใจของผู้ร่วมงาน ได้ความคิดที่ดีมีความหลากหลายในการทำงาน มีความรักและความผูกพันระหว่างบุคลากรด้วยกันและระหว่างองค์กรมากขึ้น ทุกคนได้มีโอกาสในการทำงาน มีความเต็มใจในการปฏิบัติงานและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง ทำให้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานมากขึ้น

2.5.5 ลักษณะการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์¹ ได้กล่าวถึง ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งแสดงไว้ 7 ระดับดังนี้

ระดับที่ 1 ถูกบังคับ ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการเพราะถูกบังคับโดยไม่มีทางเลือกเลย

ระดับที่ 2 ถูกล่อ ลักษณะนี้ประชาชนจะถูกล่อผลประโยชน์ในรูปแบบของค่าจ้างแรงงาน หรือความสะดวกสบายบางอย่าง

ระดับที่ 3 ถูกชักชวน การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ส่วนมาก เป็นโครงการที่ทางราชการคิดขึ้นเองเรียบร้อยแล้ว แล้วพยายามชักชวนประชาชนให้ความร่วมมือ โดยอาศัยการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ

ระดับที่ 4 สัมภาษณ์แล้ววางแผน ให้ลักษณะการมีส่วนร่วมชนิดนี้ ปรากฏว่า ปัญหาความต้องการของประชาชนจะได้รับการเอาใจใส่ขึ้นบ้าง กล่าวคือ ผู้วางโครงการจะสำรวจ

---

¹ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์, “การมีส่วนร่วมของประชาชน” วารสารพัฒนาชุมชน 27, (กุมภาพันธ์, 2531), หน้า 28.

ปัญหา ความต้องการของชาวบ้านด้วยการเรียกประชุม สอบถาม สัมภาษณ์ แต่การตัดสินใจ แก้ปัญหาของชาวบ้านคืออะไร ควรแก้ไขด้วยวิธีใด ยังคงเป็นเรื่องของทางราชการ

ระดับที่ 5 มีโอกาสเสนอความเห็น คือประชาชนจะเริ่มเข้าไปมีส่วนในการเสนอความเห็นเกี่ยวกับโครงการ และการดำเนินการตามโครงการ แต่การตัดสินใจยังคงเป็นส่วนราชการ

ระดับที่ 6 มีโอกาสเสนอโครงการ ในระดับนี้ ทางราชการกับประชาชนจะมีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิดประชาชนจะมีโอกาสตัดสินใจว่าปัญหาของตนคืออะไรจะแก้ไขได้อย่างไร วิธีใดดีที่สุด จนกระทั่งมีสิทธิเสนอโครงการและเข้าร่วมปฏิบัติด้วย

ระดับที่ 7 มีโอกาสตัดสินใจ ในระดับนี้ ประชาชนจะเป็นหลักสำคัญของการตัดสินใจในทุกเรื่อง ตั้งแต่การวางแผนการปฏิบัติตามแผนและการประเมินผลโครงการ ซึ่งแสดงไว้ดังภาพต่อที่ 2.3

7	มีโอกาสดำเนินการด้วยตนเอง	เป็นการมีส่วนร่วมในอุดมคติ
6	มีโอกาสเสนอโครงการ	เป็นการมีส่วนร่วมระดับสูง
5	มีโอกาสเสนอความเห็น	มีส่วนร่วมปานกลาง
4	ถูกสัมภาษณ์ความต้องการ	มีส่วนร่วมปานกลาง
3	ถูกชักชวน	มีส่วนร่วมน้อย
2	ถูกล่อ	มีส่วนร่วมน้อย
1	ถูกบังคับ	ไม่มีส่วนร่วมเลย

ภาพที่ 2.3 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิดของไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์
ที่มา: ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” *วารสารพัฒนาชุมชน* 27 (กุมภาพันธ์, 2531) หน้า 28.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์¹ ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์พระราชบัญญัติระเบียบของสถาบันการศึกษาต่างๆ ในส่วนที่ให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาที่ภาครัฐจัดดำเนินการ ปรากฏว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาจะมีอยู่ในลักษณะเดียว

¹เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, *ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา*, หน่วยที่ 7, หน้า 19.

คือ ในรูปแบบของคณะกรรมการ การเข้าร่วมในคณะกรรมการก็จะอยู่ในลักษณะของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิมีความหมายรวมถึงข้าราชการในหน่วยงานอื่นๆ ข้าราชการบำนาญ หรือประชาชนทั่วไป

เอกชัย กี่สุขพันธ์¹ กล่าวถึงระบบบริหาร แบบมีส่วนร่วมที่ใช้อยู่ในปัจจุบันและเป็นที่ยอมรับว่า ได้ผลในเชิงปฏิบัติมากมี 3 แบบ คือ

1. ระบบการปรึกษาหารือ (Consulting Management) เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในรูปของคณะกรรมการ (Committee) ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจบริหาร และการตัดสินใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับงานร่วมมีความรับผิดชอบ ระบบการปรึกษาหารือนี้เหมาะสำหรับใช้กับผู้บริหารระดับต้นขึ้นไป โดยการมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะทำงาน ประธานโครงการ ประธานคณะกรรมการหรือกรรมการเป็นต้น

2. ระบบกลุ่มคุณภาพ (QC. Circles) เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในรูปของกลุ่มทำงาน ซึ่งคงเรียกชื่อได้หลายอย่าง เช่น กลุ่มคุณภาพ กลุ่มกิจกรรมคิวิซี กลุ่มพัฒนาคุณภาพงาน ฯลฯ ระบบบริหารนี้เหมาะสำหรับใช้กับพนักงานระดับปฏิบัติ (Work) หรือระดับหัวหน้างาน (Foreman) เพราะเป็นการฝึกฝนและเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้น มีโอกาสทำงานร่วมกันเพื่อค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหาหาสาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

3. ระบบข้อเสนอแนะ (Suggestion System) ระบบนี้มีความแตกต่างจากข้อเสนอแนะที่พบเห็นทั่วไปที่มีลักษณะเป็นกล่อง หรือตู้รับฟังความคิดเห็นเท่านั้น แต่วิธีนี้จัดให้มีแบบฟอร์ม ข้อเสนอแนะ เพื่อให้พนักงานเพื่อผู้ปฏิบัติงานทุกคน ได้กรอกแบบที่กำหนด เช่น ปัญหาที่พบคืออะไร สาเหตุปัญหามาจากอะไร วิธีการแก้ปัญหามีอะไรบ้าง และผลที่คาดว่าจะได้รับนั้นดีกว่าเดิมอย่างไร เป็นต้น

ในขณะที่ชูชาติ พ่วงสมจิตต์² ได้จำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 11 มติดังนี้

1. การจำแนกตามกิจกรรม ในการมีส่วนร่วม เป็นการจำแนกที่พิจารณาจากกิจกรรมของโครงการนั้น ๆ ว่ามีกิจกรรมอะไรบ้าง ที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยซึ่ง

¹เอกชัย กี่สุขพันธ์, การบริหารทักษะและการปฏิบัติ, หน้า 328-332.

²ชูชาติ พ่วงสมจิตต์, “การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 125.

กิจกรรมต่าง ๆ อาจมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของงานหรือโครงการ แต่โดยทั่วไปแล้ว การพิจารณาการมีส่วนร่วมในมตินี้จะเกี่ยวข้องกัน

- 1.1 การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ
- 1.2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ
- 1.3 การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนโครงการ
2. การจำแนกตามประเภทของกิจกรรม หรือขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ
  - 2.1 การมีส่วนร่วมในการริเริ่มงาน/โครงการ
  - 2.2 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน
  - 2.3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ
  - 2.4 การมีส่วนร่วมในขั้นการประเมินผลโครงการ
3. การจำแนกตามระดับความสมัครใจในการเข้าร่วม แบ่งระดับของความสมัครใจออกเป็น 3 ระดับคือ
  - 3.1 การมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ
  - 3.2 การมีส่วนร่วมโดยการถูกชักนำ
  - 3.3 การมีส่วนร่วมโดยการบังคับหรือการเกณฑ์จากผู้ที่มิอำนาจเหนือกว่า
4. จำแนกตามวิธีของการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 2 วิธีคือ
  - 4.1 การมีส่วนร่วมโดยตรง
  - 4.2 การมีส่วนร่วมโดยอ้อม
5. จำแนกตามระดับความเห็นของการมีส่วนร่วม แบ่งระดับของความเห็นในการมีส่วนร่วมออกเป็น 3 ระดับคือ
  - 5.1 ระดับของการมีส่วนร่วมเทียม
  - 5.2 ระดับของการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วน
  - 5.3 ระดับของการมีส่วนร่วมที่แท้จริง
6. จำแนกตามระดับความถี่ของการมีส่วนร่วม เป็นการพิจารณาจากจำนวนของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมและหรือจำนวนครั้งของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม
7. จำแนกตามประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ
  - 7.1 การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างชัดเจน

7.2 การมีส่วนร่วมที่ไม่มีประสิทธิผล หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการเพียงบางส่วน

8. จำแนกตามพิสัยของกิจกรรม แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

8.1 การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

8.2 การมีส่วนร่วมเป็นช่วง ๆ

9. จำแนกตามระดับขององค์กร แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

9.1 การมีส่วนร่วมในระดับล่างขององค์กร

9.2 การมีส่วนร่วมในระดับกลางขององค์กร

9.3 การมีส่วนร่วมในระดับสูงขององค์กร

10. จำแนกตามประเภทของผู้มีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

10.1 ผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น

10.2 ผู้นำท้องถิ่น

10.3 เจ้าหน้าที่ของรัฐ

10.4 คนต่างชาติ

11. จำแนกตามลักษณะของการวางแผน แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

11.1 การวางแผนจากบนลงล่าง

11.2 การวางแผนจากล่างขึ้นบน

ประยูร ศรีประสาธน์ และคณะ¹ ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดและบริหารการศึกษาไว้ว่า เป็นการเปิดโอกาสหรือการจัดให้ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นกรรมการของหน่วยงาน หรือการเข้าร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของหน่วยงาน หรือเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อการดำเนินงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดและบริหารการศึกษาในระดับกระทรวง ทบวง กรม จังหวัด อำเภอและสถานศึกษา

จากแนวความคิดของนักวิชาการและนักการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา สรุปได้ว่า ชุมชนหรือผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษามีส่วนร่วมในการเข้ามาช่วยคิดค้นปัญหา วางแผนแก้ปัญหา ให้การสนับสนุน ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผลประโยชน์จากการศึกษา ตลอดจนการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อให้กิจกรรมของโรงเรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

---

¹ประยูร ศรีประสาธน์และคณะ, “การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาของไทย” รายงานการวิจัยทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. 2537–2539, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2541), หน้า 3.

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

ชัยญา อภิบาลกุล และคณะ¹ ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารและการจัดการศึกษาภายใต้โครงสร้างการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา เขตการศึกษา 9 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารและการจัดการศึกษา เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารและการจัดการศึกษา และเพื่อเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารการศึกษาและการจัดการศึกษา ภายใต้โครงสร้างการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา

ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อต้องการทราบสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ และปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารการศึกษาและการจัดการศึกษา โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างคือ ชุมชนที่อยู่ในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 390 คน ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้บริหารสถานศึกษา โดยวิธีการสุ่มแบบง่าย ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารและการจัดการศึกษาในปัจจุบัน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยจนถึงน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา ด้านการให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น การเสนอแนวทางปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านบริหารงานทั่วไปของสถานศึกษา ปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และความต้องการการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารและการจัดการศึกษา โดยการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบมีขั้นตอนพบปัจจัยที่ส่งผล คือ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับสถานศึกษา ด้านคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านคุณลักษณะของคณะกรรมการสถานศึกษา และด้านพฤติกรรมของครูผู้สอน

---

¹ชัยญา อภิบาลกุล และคณะ, “รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารและการจัดการศึกษา ภายใต้โครงสร้างการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษา เขตการศึกษา 9”, รายงานการวิจัยประเภทเงินอุดหนุนทั่วไป, (มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2545), บทคัดย่อ.

ระยะที่ 2 นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากระยะที่ 1 มากำหนดกรอบแนวคิดในการดำเนินกิจกรรมแทรกแซง โดยสัมมนากับผู้เชี่ยวชาญ ด้วยการทำการสนทนากลุ่มและได้ข้อสรุปของรูปแบบการมีส่วนร่วมบริหารและการจัดการศึกษาดังนี้ 1) ประเมินศักยภาพความรู้และความสามารถ 2) ฝึกอบรมเข้ม 3) ศึกษาดูงาน 4) ปฏิบัติงานในสภาพการณ์จริง และ 5) ประเมินผล

ระยะที่ 3 ผลการดำเนินการฝึกอบรมชุมชนในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามกิจกรรมแทรกแซง พบว่า การบริหารและการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งด้านความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติ สำหรับรูปแบบการมีส่วนร่วมบริหารและการจัดการศึกษาได้ปรับปรุงให้สมบูรณ์ดังนี้ 1) ประเมินศักยภาพความรู้และความสามารถ 2) ฝึกอบรมเข้ม 3) การศึกษาดูงาน 4) ปฏิบัติงานในสภาพการณ์จริง และ 5) ประเมินผลและการพัฒนาต่อไป

ชรินทร์ นามวรรณ¹ ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารงานภาควิชาในมหาวิทยาลัยของรัฐ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงลักษณะทางชีวสังคม ลักษณะภาควิชา ระดับปัจจัยการบริหารภายในภาควิชา ปัจจัยการบริหารภายนอกภาควิชา และระดับการมีส่วนร่วมและการเปรียบเทียบลักษณะการมีส่วนร่วมจำแนกตามลักษณะทางชีวสังคม เพื่อวิเคราะห์ยืนยันองค์ประกอบทางชีวสังคม ลักษณะภาควิชา การบริหารภายในภาควิชา การบริหารภายนอกภาควิชา และการมีส่วนร่วมบริหารภาควิชาในมหาวิทยาลัยของรัฐ และเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมบริหารภาควิชาในมหาวิทยาลัยของรัฐ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ หัวหน้าภาควิชา และคณาจารย์ที่ปฏิบัติงานการเรียนการสอนอยู่ในภาควิชาของมหาวิทยาลัยของรัฐที่จำกัดรับ จำนวน 17 แห่ง ในปีการศึกษา 2545 มีจำนวนทั้งสิ้น 21,226 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ R.V.Krejcie & D.W.Morgan (1970) ได้จำนวน 393 คน และเพื่อให้มีลักษณะการกระจายกลุ่มตัวอย่างในแต่ละมหาวิทยาลัยของรัฐ จึงใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย แบบสำรวจแบบไม่เป็นทางการ และแบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลถูกนำไปตรวจสอบความตรงทั้งในเชิงเนื้อหาและความตรงเชิงทฤษฎีหรือความตรงเชิงภาวีสันนิษฐาน โดยอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.9887 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรม SPSS ในการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยโดยใช้ t-test และ One-Way ANOVA ใช้โปรแกรม LISREL 8.3 ในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า

¹ชรินทร์ นามวรรณ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารงานภาควิชาในมหาวิทยาลัยของรัฐ” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์คุษภักดิ์บัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2548), บทคัดย่อ.

1. อาจารย์ที่มีอายุ อายุราชการ วุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ และ ประสบการณ์แตกต่างกันมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารงานภาควิชาทั้ง โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบเชิงยืนยัน ลักษณะทางชีวสังคม ลักษณะ ภาควิชา ปัจจัยการบริหารภายในภาควิชา ปัจจัยการบริหารภายนอกภาควิชา และการมีส่วนร่วม บริหารภาควิชาในมหาวิทยาลัยของรัฐ จำนวน 5 โมเดล พบว่า ทุกโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูล เชิงประจักษ์ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อ 2 เมื่อพิจารณาเป็นรายโมเดล ปรากฏผลดังนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบเชิงยืนยัน โมเดลทางชีวสังคม พบว่า ตัว แปรที่มีความสำคัญมากเป็นอันดับ 1 คือ อายุราชการ รองลงมาคือ อายุ ส่วนตัวแปรที่มีความ สำคัญอันดับสุดท้ายคือ เพศ

2.2 ผลการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบเชิงยืนยัน โมเดลลักษณะภาควิชา พบว่า ตัวแปรที่มีความสำคัญมากเป็นอันดับ 1 คือ จำนวนหลักสูตร รองลงมาคือ จำนวนบุคลากรใน ภาควิชา ส่วนตัวแปรที่มีความสำคัญอันดับสุดท้าย คือประเภทสาขาวิชา

2.3 ผลการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบเชิงยืนยัน โมเดลปัจจัยการบริหารภายใน ภาควิชา พบว่า ตัวแปรที่มีความสำคัญมากเป็นอันดับ 1 คือ ความพึงพอใจ รองลงมาคือความ ต้องการ ส่วนตัวแปรที่มีความสำคัญอันดับสุดท้ายคือ สภาพแวดล้อม

2.4 ผลการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบเชิงยืนยัน โมเดลปัจจัยการบริหารภายนอก ภาควิชา พบว่า ตัวแปรที่มีความสำคัญมากเป็นอันดับ 1 คือการจัดสรรทรัพยากร รองลงมาคือ ผู้มี ส่วนร่วมบริหาร ส่วนตัวแปรที่มีความสำคัญอันดับสุดท้ายคือ ผลผลิตมีตลาดรองรับ

2.5 ผลการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบเชิงยืนยัน โมเดลการมีส่วนร่วมบริหาร ภาควิชาในมหาวิทยาลัยของรัฐ พบว่า ตัวแปรที่มีความสำคัญมากเป็นอันดับ 1 คือการมีส่วนร่วม ร่วมกำหนดจุดมุ่งหมายและระบุความต้องการกับการกำหนดนโยบาย รองลงมาคือการมีส่วนร่วม กำหนดแผนงาน ตัวแปรที่มีความสำคัญอันดับสุดท้ายคือ การมีส่วนร่วมปฏิบัติ

3. ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ เมื่อพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม บริหารภาควิชาในมหาวิทยาลัยของรัฐ พบว่า โมเดลการวิเคราะห์มีความสอดคล้องกลมกลืน กับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยปัจจัยบริหารภายในภาควิชา มีอิทธิพลสูงสุดต่อการมีส่วนร่วมบริหาร ภาควิชาในมหาวิทยาลัยของรัฐ รองลงมาคือ ลักษณะทางชีวสังคมและปัจจัยการบริหารภายนอก ภาควิชา ตามลำดับ ส่วนตัวแปรที่ส่งผลน้อยที่สุดคือ ลักษณะของภาควิชา อีกทั้งตัวแปรทั้งหมด สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการมีส่วนร่วมบริหารภาควิชาในมหาวิทยาลัยของรัฐ ตามสมมติฐานการที่วิจัยข้อที่ 3 ได้ร้อยละ 41

สายฝน วิบูลรังสรรค์¹ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วม สำหรับประเมินและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วม สำหรับประเมินและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา 2) สร้างและนำรูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วมไปใช้ในการประเมินและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา 3) ประเมินการใช้รูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาทั้ง 2 แห่ง ส่วนใหญ่มีลักษณะการมีส่วนร่วมในระดับเบื้องต้น ได้แก่ ร่วมรับรู้ รับฟัง และร่วมงาน แต่ในส่วนของการมีส่วนร่วมในระดับสูงสุด ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมประเมินผล ยังเกิดขึ้นน้อยมาก อีกทั้งการแสดงบทบาทของชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษายังขึ้นอยู่กับสถานศึกษาเป็นผู้กำหนด แต่ในส่วนความถี่ของการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น สถานศึกษาทั้ง 2 แห่งมีความแตกต่างกัน

2. ผลการสร้างและนำรูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วมไปใช้ประเมินและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา พบว่า รูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วมที่ได้ มีกระบวนการประเมิน 5 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมความพร้อม 2) การวางแผนการประเมิน 3) การดำเนินการเก็บข้อมูล 4) การวิเคราะห์และสะท้อนกลับ 5) การนำเสนอผลและนำไปใช้ และเมื่อนำรูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วมที่ได้ไปใช้ พบว่า ทำให้เกิดพัฒนาการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้น นั่นคือ ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมประเมินผลมากขึ้นกว่าเดิม อีกทั้งยังมีโอกาสได้มีส่วนร่วมเป็นผู้คิดริเริ่มเองแทนการถูกกำหนดบทบาทจากสถานศึกษาเท่านั้น

3. ผลการประเมินการใช้รูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วม พบว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการประเมิน ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วมในระดับมาก เนื่องจากเป็นการกระตุ้นให้บุคลากรทั้งในสถานศึกษาและชุมชนได้เกิดความตระหนักในการประเมินและการพัฒนาการมีส่วนร่วมร่วมกัน

---

¹สายฝน วิบูลรังสรรค์, “การพัฒนารูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วม สำหรับประเมินและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วิทยานิพนธ์การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2549), บทคัดย่อ.

ธนสาร บัลลังก์ปัทมา¹ บทบาทประชาชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา หลักการมีส่วนร่วม คือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบ

การจัดการศึกษาให้เกิดผลดี มีประสิทธิภาพ ตรงตามความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะผู้ปกครอง ต้องอาศัยการนำกระบวนการมีส่วนร่วมมาใช้ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ในมาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 58 ได้บัญญัติเรื่องการมีส่วนร่วมไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สถานศึกษาที่จัดการศึกษาทุกระดับจึงต้องปฏิบัติตามโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะเมื่อผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาย่อมจะช่วยขับเคลื่อนให้การบริหารจัดการศึกษาดำเนินไปตามความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ช่วยให้สถานศึกษาได้รับการยอมรับจากชุมชน ชุมชนรักและหวงแหนสถานศึกษา ซึ่งส่งผลให้ผู้ปกครองและชุมชนสนับสนุนทรัพยากรการศึกษา และให้ความร่วมกับสถานศึกษาในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนให้กิจกรรมนั้นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบ

การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย นับตั้งแต่การแสดงความคิดเห็น การวางแผน การดำเนินการและการแก้ไขปัญหา ตลอดจนการควบคุม กำกับ ติดตามและประเมินผล เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาให้ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถทำได้ทั้งทางตรง คือ ร่วมเป็นคณะทำงานและทางอ้อม ร่วมวางแผนทาง นโยบาย

---

¹ธนสาร บัลลังก์ปัทมา, “บทบาทประชาชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา: หลักการมีส่วนร่วม คือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผิดชอบ”, พิมพ์ครั้งแรก นิตยสาร (The city Journal ปีที่ 4 ฉบับที่ 85 วันที่ 1-15 มีนาคม 2551), หน้า 30.

กระทรวงศึกษาธิการ¹ ได้จัดทำเอกสารประกอบการอบรมผู้นำการเปลี่ยนแปลง สำหรับผู้บริหารที่มีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษา ได้เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยสถานศึกษาสามารถเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนจัดสร้างหลักสูตรสถานศึกษา และกำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรสถานศึกษา

2. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครองและชุมชนเป็นยุทธศาสตร์ที่จำเป็นอย่างยิ่ง ผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษาควรระลึกถึง ซึ่งมีหลัก 10 ประการ คือ 1) สร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อชุมชน 2) ฝึกให้เป็นคนใจกว้างและมีจิตสาธารณะ 3) ตระหนักในสิ่งที่จำเป็นและขาดแคลน ไม่วางเฉย ทุกอย่างทำได้ หากตั้งใจทำ 4) ต้องหมั่นสร้างและปรุงแต่งตนเองให้เป็นบุคคลที่มีเสน่ห์เป็นที่ชื่นชมศรัทธาของชุมชนและเพื่อร่วมงาน 5) อ่อนน้อมถ่อมตน วางตัวเรียบง่าย อยู่กับชุมชนและเพื่อนร่วมงานได้ทุกเวลา 6) หลีกเลี่ยงการโต้แย้งที่ไร้เหตุผล พัฒนาทักษะการประนีประนอม, 7) ให้การต้อนรับชุมชนด้วยบรรยากาศสมิทธิภาพ 8) พัฒนาเทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนให้ลึกซึ้ง เพื่อสำรวจจุดเด่น จุดด้อย เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนา 9) หมั่นแสวงหาแหล่งงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ จากหน่วยงาน บริษัท ห้าง ร้านค้า โดยใช้โครงการที่มีประสิทธิภาพ 10) สร้างและพัฒนาค่านิยมการสร้างสัมพันธภาพกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

3. บทบาทของชุมชนในการที่ส่วนร่วมจัดการศึกษา มีดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการจัดและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งที่บ้านและที่สถานศึกษา 2) การกำหนดนโยบาย เป้าหมายการจัดการศึกษาแก่สถานศึกษา 3) การประชาสัมพันธ์ สนับสนุนกิจกรรมทางการศึกษา 4) การเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและบุคลากรในการจัดการศึกษา และ 5) การตรวจสอบการจัดการศึกษา

4. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ควรดำเนินการดังนี้ 1) สำรวจความต้องการ การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน 2) การกำหนดมาตรฐานของสถานศึกษา 3) การวางแผนพัฒนาสถานศึกษาตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ 4) กิจกรรมการปฏิบัติ คือ แนวทางปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ 5) การประเมินผล คือ การประเมินแนวทางปฏิบัติ และ 6) การสรุปผลการมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกัน

---

¹กระทรวงศึกษาธิการ, “การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษา” เอกสารอบรมผู้นำการเปลี่ยนแปลงสำหรับผู้บริหาร, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, 2550), หน้า 88-90.

2.6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

สมบุรณ์ ตันยะ และคณะ¹ ได้ทำการศึกษาสภาพการจัดการศึกษาระดับที่สูงกว่ามัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 11 ทั้งสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน ที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในส่วนของวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งมีอยู่ 2 แห่ง ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ในด้านอาคารสถานที่ มีอาคารเรียนแต่ไม่มีอาคารประกอบอื่น ๆ ครุภัณฑ์สำนักงานและครุภัณฑ์การจัดการศึกษาไม่เพียงพอ โดยงบประมาณไม่เพียงพอในการจัดซื้อบุคลากรที่มีอยู่ไม่ตรงสายงาน ขาดความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ในวิชาที่สอน สอนวิชาที่ไม่ตรงกับวิชาที่เรียนมา ครูอาจารย์ยังไม่มีความรู้ความชำนาญพอที่จะผลิตผลงานทางวิชาการ และมีนิสิตออกกลางคัน ถึงร้อยละ 14.02 นอกจากนี้ นักศึกษาและอาจารย์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีความคิดเห็นว่า การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์มีปัญหาอุปสรรคฝึกปฏิบัติไม่เพียงพอมากที่สุด รองลงมา ขาดสื่อการสอนที่ทันสมัย ห้องฝึกงาน ห้องปฏิบัติการไม่เพียงพอ และขาดเอกสาร ตำราสำหรับการศึกษาค้นคว้า

สมบุรณ์ ตันยะ และพิทักษ์ไท เทพนอก² ได้ทำการศึกษา บทบาทเจ้าอาวาสในการเสริมสร้างความมั่นคงของชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังในการเสริมสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา ด้านการศึกษา คุณธรรมจริยธรรม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและอาชีพ สาธารณสุขมูลฐาน ศิลปวัฒนธรรม และด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังในการเสริมสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์และประชาชน เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อบทบาทในการเสริมสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา และเพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาความมั่นคงของชุมชนบนรากฐานของคุณธรรม ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมาปฏิบัติบทบาทในการเสริมสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนในระดับปานกลางทุกด้าน ทั้งในภาพรวมและเมื่อจำแนกเฉพาะกลุ่มพระสงฆ์และกลุ่มประชาชน โดยปฏิบัติบทบาทคุณธรรมจริยธรรมมากที่สุด รองลงมาด้านศิลปวัฒนธรรม

¹สมบุรณ์ ตันยะ และคณะ, “การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาระดับที่สูงกว่ามัธยมศึกษา เขตการศึกษา 11 ประจำปีงบประมาณ 2542”, รายงานการวิจัยกลุ่มพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษา, (สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 11, 2541), บทคัดย่อ.

²สมบุรณ์ ตันยะ และพิทักษ์ไท เทพนอก, “บทบาทเจ้าอาวาสในการเสริมสร้างความมั่นคงของชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดนครราชสีมา”, รายงานการวิจัยการศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, 2543), บทคัดย่อ.

และด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนด้านที่ปฏิบัติน้อยที่สุดคือด้านสาธารณสุขมูลฐาน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการศึกษาเจ้าอาวาสส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาแผนกธรรมบาลี สายสามัญ และอุดมศึกษามากที่สุด และสนับสนุนการจัดการศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียนน้อยที่สุด ด้านคุณธรรมจริยธรรมเจ้าอาวาสจัดบริเวณวัดให้สะอาดร่มรื่นให้ประชาชนได้เข้ามาทำจิตใจให้สงบมากที่สุด และจัดทำคิธรรมคำสอนไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัดน้อยที่สุด ด้านการเมืองการปกครอง เจ้าอาวาสส่งเสริมความสามัคคีของชาวบ้านมากที่สุด และแนะนำเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันน้อยที่สุด ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ เจ้าอาวาสส่งเสริมแนะนำให้ประชาชนดำรงชีวิตแบบเรียบง่ายและประหยัดมากที่สุด ด้านศิลปวัฒนธรรม เจ้าอาวาสร่วมมือกับประชาชนจัดงานประเพณีมากที่สุด ด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เจ้าอาวาสสนับสนุนให้มีการปลูกป่าในวัดหรือที่สาธารณะมากที่สุด และรณรงค์ให้ชาวบ้านลดการใช้สารเคมีในการเกษตรและส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนน้อยที่สุด ปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อบทบาทในการเสริมสร้างความมั่นคงให้กับชุมชนของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์และประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนมาก ทั้งปัญหาด้านเจ้าอาวาส ปัญหาด้านพระลูกวัด ปัญหาด้านเจ้าหน้าที่ของรัฐ/ผู้นำชุมชน และปัญหาประชาชน แนวทางในการพัฒนาความมั่นคงของชุมชนบนรากฐานของคุณธรรม ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์และประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้แก่ปลูกฝังการศึกษา พทานามัย และคุณธรรมจริยธรรม ให้แก่เด็กและเยาวชน ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนประกอบสัมมาอาชีพ ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียง มีการประสานงานร่วมมือกับทุก ๆ ฝ่าย เพื่อพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ต้องพัฒนาวัดให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของประชาชน สร้างศรัทธา ดึงประชาชนเข้าวัดมากขึ้น

ศกุนตลา ทานอก และคณะ¹ ได้ทำการศึกษา สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ผลการศึกษา พบว่า

1. สภาพการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ในด้านการบริหารงานวิชาการ มีการแบ่งความรับผิดชอบให้แก่ทั้ง 3 หน่วยงาน คือ สำนักงานวิทยาเขต สำนักวิชาการ และวิทยาลัยสงฆ์ ปัจจุบันเปิดสอน 4 วิชาเอก คือ วิชาเอกพุทธศาสนา การสอนภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และรัฐศาสตร์ โดยทุกหลักสูตรให้ความสำคัญกับวิชาเอก และวิชาแกนพระพุทธศาสนาไว้ใกล้เคียงกัน สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน ทั้งในด้านห้องปฏิบัติการต่างๆ เครื่องมือ อุปกรณ์และเอกสารตำรายังมีไม่เพียงพอ อาจารย์ที่

¹ศกุนตลา ทานอก และคณะ, “สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ประจำปีงบประมาณ 2546”, รายงานการวิจัยการศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษา (มจร. วิทยาเขตนครราชสีมา, 2546), บทคัดย่อ.

ปฏิบัติการสอน ในปีการศึกษา 2545 มีจำนวน 50 รูป / คน แยกเป็นอาจารย์ประจำ 20 รูป/คน และ อาจารย์พิเศษ 30 รูป/คน อาจารย์ทุกคนใช้การสอนแบบบรรยาย มีการให้นิสิตค้นคว้าทำรายงานเป็น งานกลุ่มหรือรายบุคคล ให้ทำใบงาน ทำแบบฝึกหัด สื่อการสอนที่ใช้มาก คือ เอกสารประกอบการ สอน อาจารย์ต้องการพัฒนาตนเอง ด้านเทคนิค วิธีสอน การเขียนเอกสารตำราและการวิจัย ใน ส่วนของนิสิตในปีการศึกษา 2545 มีจำนวน 557 รูป เป็นนิสิตหลักสูตรปกติ 426 รูป หลักสูตร พิเศษ 131 รูป เป็นนิสิตคณะพุทธศาสตร์มากที่สุด ส่วนมากเป็นพระลูกวัด มีอายุต่ำกว่า 25 ปีมาก ที่สุด จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนมากที่สุด รองลงมา จากโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา หลังสำเร็จการศึกษา นิสิตบางส่วนมีเป้าหมายที่จะ ลาสิกขา บางส่วนต้องการดำรงเพศบรรพชิตต่อไป ในขณะที่อีกจำนวนหนึ่งยังไม่แน่ใจ ทั้งนี้ เป้าหมายหลังสำเร็จการศึกษาของนิสิต มีความสัมพันธ์กับตัวแปรคณะ ชั้นปี อายุ พรรษา และ สถานภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ปัญหาการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ตามทัศนะของอาจารย์อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน ระดับปานกลาง 3 ด้าน โดยปัญหาการจัดการเรียนการสอนด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาเป็นด้านนิสิต ด้านอาจารย์ และด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ตามลำดับ โดยปัญหา 3 ลำดับแรก ของแต่ละด้านมีดังนี้ ด้านนิสิต ได้แก่ ความรู้พื้นฐานแตกต่างกันมาก ขาดความรู้พื้นฐาน ที่จำเป็นและอายุแตกต่างกันมาก ด้านอาจารย์ได้แก่ ขาดเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ ขาดความรู้ ในการผลิตสื่อการสอน และขาดเอกสารตำราในการค้นคว้า ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่ การเรียนการสอนไม่ต่อเนื่อง เพราะมีกิจกรรมมาก เกณฑ์การประเมินผลของมหาวิทยาลัยสูงเกินไป และอาจารย์ไม่ใช้สื่อการสอน ด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอนได้แก่ การค้นคว้าจาก Internet ไม่สะดวก คอมพิวเตอร์ไม่เพียงพอ และเอกสารตำราทางวิชาการ ไม่เพียงพอ

3. ปัญหาการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ของอาจารย์ที่เป็นพระภิกษุและฆราวาส แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 ด้าน ได้แก่ ด้านอาจารย์ โดยอาจารย์ที่เป็นพระภิกษุมี ความคิดว่ามีปัญหาสูงกว่าอาจารย์ที่เป็นฆราวาส ส่วนปัญหาการจัดการเรียนการสอนของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ตามทัศนะของอาจารย์ประจำและ อาจารย์พิเศษ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านนิสิต ด้าน อาจารย์ และด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน โดยอาจารย์ประจำมีความคิดว่า มีปัญหาสูงกว่า อาจารย์พิเศษ

4. ปัญหาการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ตามทัศนะของนิสิตอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 4 ด้าน โดยปัญหาการจัดการเรียนการสอน ด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาเป็นด้านนิสิต ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านอาจารย์ ตามลำดับ โดยปัญหา 3 ลำดับแรกของแต่ละด้านมี ดังนี้ ด้านนิสิต ได้แก่ มีพื้นฐานความรู้แตกต่างกัน ขาดความรู้พื้นฐานที่จำเป็นและอายุแตกต่างกัน ด้านอาจารย์ได้แก่ ไม่ใช่สื่อการสอนที่เร้าความสนใจ ขาดเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้และขาดความเชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชาที่สอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่ กิจกรรมการเรียนการสอนไม่ต่อเนื่อง เพราะมีกิจกรรมเสริมมาก อาจารย์ส่งผลการสอบไม่ตรงเวลาและเกณฑ์การประเมินผลสูงเกินไป ด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน ได้แก่ คอมพิวเตอร์ไม่เพียงพอ การใช้ Internet เพื่อการเรียนรู้ไม่เพียงพอ และเอกสารตำราทางวิชาการไม่เพียงพอ

5. ปัญหาการจัดการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ตามทัศนะของนิสิตที่สังกัดคณะต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้ง 4 ด้าน โดยนิสิตคณะมนุษยศาสตร์ มีความคิดว่า มีปัญหาสูงกว่านิสิตคณะอื่น ๆ ปัญหาการจัดการเรียนการสอน ตามทัศนะของนิสิตที่มีชั้นปีต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านอาจารย์ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนและด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน โดยนิสิตชั้นปีที่ 1 มีความคิดว่า มีปัญหาค่ากว่านิสิตชั้นปีอื่น ๆ ปัญหาจากผลการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า การดำเนินงานตามภารกิจของมหาวิทยาลัย ทั้ง 4 ด้าน โดยเฉพาะด้านการเรียนการสอน เป็นภารกิจที่โดดเด่นที่สุด ส่วนภารกิจอื่น ยังมีปัญหาที่แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทาง ที่เน้นวิชาการทางพระพุทธศาสนาให้เป็นเลิศทำให้มีปัญหาในการดำเนินงานตามภารกิจมหาวิทยาลัยแตกต่างกันการจัดการเรียนการสอน ตามทัศนะของนิสิตที่มีอายุต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านนิสิต ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน โดยนิสิตที่มีอายุ 36 ปีขึ้นไป มีความคิดว่า มีปัญหาค่ากว่านิสิตกลุ่มอายุอื่น ๆ ปัญหาการจัดการเรียนการสอนตามทัศนะของนิสิตที่มีพรรษาต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้ง 4 ด้าน โดยนิสิตที่มีพรรษา 16 พรรษาขึ้นไป มีความคิดว่า มีปัญหาค่ากว่านิสิตกลุ่มอื่น ๆ และปัญหาการจัดการเรียนการสอนตามทัศนะของนิสิตที่มีสถานภาพต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านนิสิต ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน โดยนิสิตที่เป็นพระสังฆาธิการมีความคิดว่า มีปัญหาค่ากว่านิสิตที่เป็นพระลูกวัดและสามเณร

สมบูรณ์ ดันยะ และคณะ¹ ได้ทำการศึกษา ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ตามการรับรู้ของนิสิตและนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ตามการรับรู้ของนิสิตและนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา และเพื่อเปรียบเทียบภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ตามการรับรู้ของนิสิตและนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา จำนวน 499 รูป และนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมปลาย ในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 509 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า ชนิด 5 ระดับ จำนวน 2 ฉบับ แยกตามกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา มีการรับรู้ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยในทางที่ดี ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยมีการรับรู้ด้านตัวมหาวิทยาลัยในทางดีมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านพุทธศาสนบัตินิต ด้านอาจารย์และด้านนิติตตามลำดับ ในด้านตัวมหาวิทยาลัย นิติตมีการรับรู้ว่าเป็นสถานศึกษาที่เหมาะสมสำหรับพระภิกษุสามเณร เปิดโอกาสให้ผู้มีรายได้น้อยเข้ามาศึกษา เป็นแหล่งวิชาการทางพระพุทธศาสนา และเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่พระพุทธศาสนาตามลำดับ ในด้านอาจารย์ นิติตมีการรับรู้ว่าจะแต่งกายและใช้คำพูดเหมาะสมกับการเป็นอาจารย์ มีความเป็นกันเองกับนิติตและมีความเป็นครูตามลำดับ ในด้านพุทธศาสนบัตินิต นิติตมีการรับรู้ว่ามีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความเป็นประชาธิปไตย มีความรอบรู้พระธรรมวินัย และมีความซื่อสัตย์สุจริตตามลำดับ ส่วนด้านนิติต นิติตมีการรับรู้ว่าเป็นประชาธิปไตย ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ช่วยเหลือสังคมและมีความตั้งใจศึกษาเล่าเรียนตามลำดับ

2. นักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีการรับรู้ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยในทางที่ดีในระดับมาก 2 ด้าน ระดับปานกลาง 1 ด้าน โดยมีการรับรู้ด้านตัวมหาวิทยาลัยในทางดีมากที่สุด รองลงมาเป็นด้านพุทธศาสนบัตินิต และด้านนิติตตามลำดับใน

¹สมบูรณ์ ดันยะและคณะ, “ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ตามการรับรู้ของนิสิตและนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในจังหวัดนครราชสีมา”, รายงานการวิจัยการศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษา (มจร. วิทยาเขตนครราชสีมา, 2546), บทคัดย่อ.

ด้านคัมภีร์วิทยาลัย นักเรียนมีการรับรู้ว่าเป็นสถานศึกษาที่เหมาะสมสำหรับพระภิกษุสามเณร เปิดโอกาสให้ผู้มีรายได้น้อยเข้ามาศึกษา เสริมสร้างความมั่นคงให้แก่พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งวิชาการทางพระพุทธศาสนา ตามลำดับ ในด้านพุทธศาสตรบัณฑิต นักเรียนมีการรับรู้ว่ามีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองให้เทียบพร้อมด้านคุณธรรมและจริยธรรม เป็นผู้นำด้านจิตใจ มีมนุษยสัมพันธ์ดี และมีความรอบรู้พระธรรมวินัยดี ตามลำดับ ส่วนด้านนิสิต นักเรียนมีการรับรู้ว่ามีความเป็นประชาธิปไตย ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี มีความรับผิดชอบและมีระเบียบวินัยตามลำดับ

3. นิสิตและนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีการรับรู้ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกด้าน โดยนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีการรับรู้ในทางที่ดีสูงกว่านิสิตทุกด้าน

4. นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ชั้นปีที่ 1 2 3 และ 4 และนิสิตที่มีพื้นฐานการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 ด้าน ได้แก่ ด้านอาจารย์ โดยนิสิตชั้นปีที่ 1 มีการรับรู้ในทางที่ดีกว่านิสิตชั้นปีที่ 3 และ 4 และนิสิตที่ไม่มีพื้นฐานการศึกษาแผนกบาลี มีการรับรู้ในทางที่ดีสูงกว่านิสิตที่มีพื้นฐานการศึกษาแผนกบาลี

5. นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ที่สังกัดคณะต่างกัน มีการรับรู้ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้ง 4 ด้าน โดยด้านคัมภีร์วิทยาลัย นิสิตคณะพุทธศาสตร์ มีการรับรู้ในทางที่ดีสูงกว่านิสิตคณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ ด้านอาจารย์ นิสิตคณะพุทธศาสตร์ คณะครูศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ มีการรับรู้ในทางที่ดีสูงกว่านิสิตคณะมนุษยศาสตร์ ด้านนิสิต นิสิตคณะพุทธศาสตร์ มีการรับรู้ในทางที่ดีสูงกว่านิสิตคณะครูศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์ ส่วนด้านพุทธศาสตรบัณฑิต เมื่อเปรียบเทียบเป็นรายคู่ ไม่พบความแตกต่างกัน

ประมวล ต้นยะและคณะ¹ ได้วิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงทั้งภายนอกและภายใน ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis เพื่อค้นหาสภาพการณ์ที่เป็นเชิงโอกาส ภาวะคุกคาม จุดแข็งและจุดอ่อน พบว่า

1. ปัจจัยภายนอกที่เป็นภาวะคุกคาม (Threats)

---

¹ประมวล ต้นยะ และคณะ, “ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงทั้งภายนอกและภายในของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา โดยใช้เทคนิค SWOT Analysis เพื่อค้นหาสภาพการณ์ที่เป็นเชิงโอกาส ภาวะคุกคาม จุดแข็งและจุดอ่อน”, รายงานการวิจัยการศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษา, (มจร. วิทยาเขตนครราชสีมา, 2546), บทคัดย่อ.

1.1 ด้านกฎหมายและการเมือง

1) มีนโยบายด้านการศึกษาของสงฆ์ ของรัฐบาลในแต่ละช่วง จะมีความแตกต่างกัน ทำให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีปัญหาในการวางแผนกำหนดทิศทางให้ถูกต้องและเหมาะสมได้อย่างต่อเนื่อง

2) ระเบียบข้อบังคับของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีข้อจำกัดในการรับคฤหัสถ์เข้าศึกษา

1.2 ด้านเศรษฐกิจ

งบประมาณที่รัฐจัดสรรสนับสนุนการจัดการศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติการกิจของวิทยาเขต

1.3 ด้านสังคม

1) ในปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยอื่นได้จัดการเรียนการสอนในสาขาปรัชญาศาสนาหรือสาขาทางพระพุทธศาสนามากขึ้น ทำให้พระภิกษุสามเณรสนใจที่จะศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยลดลง

2) ผู้ปกครองไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าบวชเรียน ทำให้จำนวนผู้บวชเรียนและเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยลดลง

1.4 ด้านเทคโนโลยี

1) ภาพลักษณ์ที่มีต่อมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้านเทคโนโลยีต่ำ ไม่สามารถพัฒนาเทคโนโลยีตามตามเจริญก้าวหน้าและความหลากหลายได้ทัน

2) เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและมีราคาแพง ทำให้วิทยาเขตต้องเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีใหม่มาใช้งาน ก่อให้เกิดความสิ้นเปลืองงบประมาณต่างๆ ที่งบประมาณน้อย

2. ปัจจัยภายในที่เป็นจุดอ่อน (Weakess)

2.1 ด้านโครงสร้างและนโยบาย

โครงสร้างการบริหารงานของวิทยาเขต ได้กำหนดตำแหน่งไว้มาก แต่ถูกจำกัดอัตรากำลัง ทำให้บุคลากรต้องทำงานในหลายหน้าที่ เกินความสามารถและประสบการณ์

2.2 ด้านบุคลากร

1) มหาวิทยาลัยมีบุคลากรทั้งสายปฏิบัติการ วิชาการและสายสนับสนุนจำนวนไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานตามภารกิจของมหาวิทยาลัยบุคลากรรับผิดชอบงานหลายด้านและมีภาระงานสูง

2) อาจารย์ผู้สอนส่วนหนึ่งขาดความกระตือรือร้นและขาดเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ ไม่มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยี และการวัด-ประเมินผล มักใช้การสอนแบบบรรยายเป็นหลัก ไม่สอดคล้องกับการปฏิรูปการเรียนรู้ ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3) อาจารย์ของวิทยาเขตไม่มีตำแหน่งทางวิชาการ ไม่มีผลงานวิจัยขาดความรู้และทักษะในการวิจัย มีวุฒิการศึกษาไม่หลากหลาย และมีจำนวนไม่เพียงพอ ต้องอาศัยอาจารย์พิเศษจากภายนอกมาเสริมให้ครบถ้วน

2.3 ด้านการเงิน

1) งบประมาณที่รัฐจัดสรรให้มีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงบสำหรับการจัดการเรียนการสอน ทำให้วิทยาเขตต้องหางบประมาณมาเสริม แต่ก็ยังคงไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติการกิจได้อย่างสมบูรณ์และครบถ้วน

2) มหาวิทยาลัยไม่มีทุนสนับสนุนการศึกษาของบุคลากรอย่างเพียงพอ ทำให้บุคลากรต้องรับผิดชอบตนเองในขณะที่มีเงินเดือนน้อย ยังผลให้บุคลากรไม่กระตือรือร้นในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ให้เป็นไปตามเกณฑ์ประกันคุณภาพการศึกษา

2.4 ด้านข้อมูล ข่าวสารและวัสดุอุปกรณ์

1) เอกสารประกอบการเรียนการสอนมีน้อย ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาการเรียนการสอน ทำให้นิสิตต้องพึ่งพาตนเอง ทั้งๆ ที่นิสิตมีข้อจำกัดทางสถานภาพ

2) ขาดศูนย์ข้อมูลและมีเทคโนโลยี สื่อ อุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้ง Internet ที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนและการบริหารจัดการไม่เพียงพอ

3) ไม่มีแผนแม่บทในการบริหารอาคารสถานที่ ทำให้ปัญหาในการประสานงานและการใช้อาคารสถานที่ เพื่อการบริหารและการจัดการเรียนการสอน

4) การผลิตสื่อการเรียนการสอน และสื่อเทคโนโลยีที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในพระไตรปิฎกมีน้อย ไม่เพียงพอต่อการเรียนการสอนของนิสิต

2.5 ด้านการบริหารจัดการ

1) การจัดบุคลากรเข้าทำงาน ส่วนหนึ่งยังไม่ตรงกับสายงานหรือความชำนาญในงานที่รับผิดชอบ ซึ่งทำให้งานล่าช้า และมีโอกาสผิดพลาด และวิทยาเขตต้องเสียค่าใช้จ่ายในการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้มีความสามารถในการปฏิบัติงาน ทั้งๆ ที่มีงบประมาณจำกัด

2) กิจกรรมการประกันคุณภาพศึกษาล่าช้า เนื่องจากบุคลากรบางส่วนมีความรู้ความเข้าใจในการประกันคุณภาพการศึกษาไม่สอดคล้องกัน ตลอดจนงานในส่วนที่ต้องรับผิดชอบ ทำให้การประสานกิจกรรมไม่สอดคล้องกัน ทำให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน

2.6 ด้านผลงาน

- 1) นิสิตของวิทยาเขตมีความรู้พื้นฐานทางธรรมบาลีน้อย และไม่มี ความกระตือรือร้นใฝ่เรียนรู้ ทำให้ไม่สามารถศึกษาวิชาการด้านพุทธศาสนาที่ลึกซึ้งได้
- 2) บัณฑิตบางรูปไม่แตกฉานในพระไตรปิฎกไม่รอบรู้ในวิชา พระพุทธศาสนาตามความคาดหวังของสังคม
- 3) ผลการวิจัยของนิสิตของวิทยาเขตรับรู้ภาพลักษณ์ของนิสิตอยู่ใน ระดับปานกลาง แต่อยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยต่ำ ได้แก่ ความตรงต่อเว ความสามารถในทางวิชาการ ระเบียบวินัย ความสำรวมในสมณเพศ ประพฤติเรียบร้อย ความรู้จริง ในสาขาวิชาที่เรียน ความสามารถในหลายๆ ด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการสอบและความรู้ใน หลายๆ ด้าน คุณลักษณะเหล่านี้เป็นภาระของวิทยาเขตที่จะต้องหาแนวทางแก้ไขพัฒนาให้มีความ เหมาะสมยิ่งขึ้น
- 4) การประชาสัมพันธ์ผลงานวิทยาเขตมีน้อย ทำให้นักเรียน หน่วยงานและบุคคลากรทั่วไปไม่รู้จักและคุ้นเคยกับวิทยาเขตน้อย ทำให้การขยายงาน ดำเนินการ ไปได้ไม่คืบหน้าเนื่องจากมีคนรู้จักน้อย

จึงสรุปได้ว่า ปัญหาการจัดการศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นั้นหากจะมองโดยภาพรวมของมหาวิทยาลัยแล้ว พบว่า มีปัญหาในหลายด้าน ได้แก่ ด้านการ บริหารงานทั่วไป กล่าวคือ ผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่บางส่วนงานยังไม่ให้ความสำคัญกับ แผนปฏิบัติการเท่าที่ควร ระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่ยังไม่ครอบคลุมหรือเอื้อต่อการดำเนินงาน อาคาร สถานที่คับแคบ งบประมาณไม่เพียงพอ ขาดระบบการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานที่ดีพอ ด้านการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาาระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยยังเป็นไปด้วยความล่าช้า ขาดสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย เกิดความไม่เท่าเทียมกันในโอกาสของการเรียนรู้ของนิสิตใน ส่วนกลางกับวิทยาเขตต่างๆ ไม่ทัดเทียมกัน การพัฒนาคุณวุฒิของอาจารย์ประจำยังไม่ได้สัดส่วน กับนิสิตและยังไม่สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานที่ทางทบวงมหาวิทยาลัยกำหนด ด้านงานวิจัย บุคลากรยังขาดความรู้ความสามารถในการทำงานวิจัย ทำให้ต้องมอบหมายให้บุคลากรภายนอก ช่วยทำงานวิจัยให้ ด้านการบริการวิชาการแก่สังคม พบว่า งบประมาณที่ได้รับอุดหนุนยังไม่ เพียงพอ ขาดแคลนบุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถในด้านนี้โดยตรง และด้านการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม พบว่า ขาดผู้รับผิดชอบโดยตรง และยังไม่มีความชัดเจนในการปฏิบัติงาน

และนอกจากนี้ปัญหาที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอน ยังมีมีปัจจัยอยู่หลาย ประการ ได้แก่ หลักสูตร ประสิทธิภาพของอาจารย์ ผู้เรียน กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผล และประเมินผลและสิ่งสนับสนุนการเรียนการสอนอื่นๆ อาทิ งบประมาณ อุปกรณ์การศึกษา สภาพ

ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์เครื่องใช้ในการเรียนการสอนอื่นๆ เป็นต้น จากการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงทั้งภายนอกและภายใน ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา พบว่า มีปัจจัยภายนอกที่เป็นภาวะคุกคามทั้งด้านกฎหมายและการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านเทคโนโลยี และปัจจัยภายในที่เป็นจุดอ่อน ด้านโครงสร้างและนโยบาย ด้านบุคลากร ด้านการเงิน ด้านข้อมูลข่าวสารและวัสดุอุปกรณ์ ด้านการบริหารจัดการ และด้านผลงาน ลักษณะปัญหาในด้านต่างๆ ดังกล่าวนี้อาจพบได้ในวิทยาเขตอื่นๆ เช่นกัน จึงเป็นภาระของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่จะต้องหาแนวทางแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสม เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุปจากงานวิจัยดังกล่าว ทำให้มองเห็นถึงบทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัย ที่จะต้องมีหน้าที่ในการจัดการศึกษา การวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และนอกจากนั้นต้องดำเนินการตามภารกิจอื่น ๆ ซึ่งมีระดับแตกต่างกัน การดำเนินงานตามภารกิจของมหาวิทยาลัยทั้ง 4 ด้าน โดยเฉพาะด้านการเรียนการสอน เป็นภารกิจที่โดดเด่นที่สุด ส่วนภารกิจอื่น ยังมีปัญหาที่แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งนี้เพราะเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทาง ที่เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา ทำให้มีปัญหาในการดำเนินงานตามภารกิจของมหาวิทยาลัยแตกต่างกัน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 จะเห็นได้ว่าให้ความสำคัญและส่งเสริมให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม ที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งการมีส่วนร่วมมี 2 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมในเชิงกระบวนการ และการมีส่วนร่วมในเชิงปริมาณ หรือระดับการมีส่วนร่วม มหาวิทยาลัยสงฆ์ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่งในสังคม ที่จะต้องเปิดโอกาสให้คณะสงฆ์และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา แต่ยังไม่พบการศึกษาวิจัยเพื่อหาคำตอบในเรื่องดังกล่าว มีเพียงการศึกษาปัญหาการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการของบุคคลกลุ่มต่างๆ เท่านั้น การศึกษาให้ทราบระดับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ของพระสังฆาธิการในจังหวัด

นครรราชสีมาในองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) การรับฟัง
ปรึกษาหารือ (Consult) การเกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาท (Involve) การให้ความร่วมมือ (Collaborate)
และการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empower) จะทำให้ได้แนวทางและรูปแบบในการเปิดโอกาสให้
คณะสงฆ์และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยต่อไป